

AZ IFJÚKOR ETIKAI KÉRDÉSEI

Református hit- és erkölcsstan tankönyv
Etika, kiegészítő modul

Budapest, 2015

TARTÓS TANKÖNYV A KÖZÉPFOKÚ REFORMÁTUS HIT- ÉS ERKÖLCSTAN TANTÁRGY OKTATÁSÁHOZ

Készült a Református Pedagógiai Intézet hit-és erkölcsstan taneszköz-fejlesztő programja keretében, a Zs.-244/2012.11.16. 4. b. Zsinati Határozat alapján.

A tankönyv a következő korosztályok számára javasolt:

11-12. évfolyam

Modulcsoport: Etika

Típus: Kiegészítő modul

A kiadványból bármely részletnek az oktatási célon túli felhasználása csak a Kiadó és a Szerző előzetes engedélyével lehetséges.

A tankönyvben felhasznált idézetek forrása: Biblia.
Revideált új fordítás (RÚF 2014), Magyar Bibliatársulat.

Szerző: Thoma László

Alkotó szerkesztő: Jakab-Szászi Andrea

A tankönyv készítésében részt vett: Nagy Márta

© Thoma László, Jakab-Szászi Andrea, 2013, 2015

© Református Pedagógiai Intézet, 2015

© a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2015

A kiadvány tartalmáért a Református Pedagógiai Intézet felel.

A Református Pedagógiai Intézet megbízásából kiadja
a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	4
I. Mit jelent az ifjúkor?	5
II. Végre szabadon! Kirepültem!.....	13
III. Anyagi önállóság.....	23
IV. Hát én immár ki vagyok?.....	30
V. Hát én immár mit válasszak?.....	40
VI. Hát én immár kit válasszak?.....	50
VII. A gyermekvállalás kérdései.....	58
VIII. A gimnázium után.....	65
IX. Kudarcok az ifjúkorban.....	70
X. Hát én immár hogyan válasszak?	75
XI. Itt is lehetek református?	78
XII. Pillantás a jövőbe: a felnőttkor szakaszai és fontosabb dilemmái	82
FÜGGELÉK	86

ELŐSZÓ

Kedves Fiatal Barátunk!

Biztosan szembesültél már azzal, hogy a mindennapok tele vannak kihívásokkal. Gyakran kell választani. Ráadásul ez nem mindig egyszerű.

Ez a modul füzet olyan témákat hoz elő, melyek a 17-18 éves fiatalok fejében megfordulnak. Közös gondolkodásra hívunk, melyben a képek, háttérinformációk, bibliai Igék segítenek azt végiggondolni, hogy mit jelent keresztényként élni középiskolásként is.

Tarts hát velünk! A tankönyvben piktogramok segítik a tájékozódásodat.

Olyan elgondolkodtató feladatokat találhatsz itt, melyek segítik a témára való hangolódást.

Az adott témához tartozó tényanyagot, ismereteket tartalmazza.

A témához tartozó néhány kulcsfogalom került kiemelésre.

Érdekességekkel ismerkedhetsz meg a tanultak kapcsán.

Nézz utána a Bibliában, az anyaghoz tartozó néhány fontos Igének!

A feldolgozást segítik ezek a feladatok.

Isten áldása kísérjen mindenkit, aki ezt a modultankönyvet forgatja!

A szerzők

I. MIT JELENT AZ IFJÚKOR?

1. Beszélgetsetek arról, hogy tényleg igazak-e a felnőttekre az alábbi állítások!
2. Mit gondoltok, mi különbözteti meg a felnőtteket a gyerekektől, ifjaktól?
  - a) Aki felnőtt, az komoly, megfontolt, felelősségteljes, önfegyelmet gyakorol, nem követ el semmilyen bolondságot, vagy ha igen, bocsánatot kér érte.
  - b) Aki felnőtt, az feladva az álmait, a valóságban él, józan, és nem mond olyat, amit nem tud megtartani.
  - c) A legtöbb felnőtt már nem hiszi el, hogy egy nap minden jóra fordul, és hogy tényleg léteznek csodák.
  - d) A legtöbb felnőtt úgy tűnik, elfelejtette, milyen fiatalnak lenni.
  - e) A mindennapi felelőségek és a felnőtt élet felől nagyon távolinak tűnik a gyerekek, ifjak világa. Sokan talán szeretnék elfelejteni ezt az átmeneti időszakot, amikor még voltak álmaik, reményeik, amik felnőttként nem teljesültek. Vagy olyan önfeledt időszak volt számukra, amely már sosem térhet vissza.

1. Kicsoda az ifjú?

Az ember élete folyamatosan fejlődik. A tudományos kutatók az életkorok, jelenlegi legfontosabb kérdések és jellemzők alapján bontják szakaszokra az életet. Így beszélnek általában a következőkről:

- gyermekkor,
- serdülőkor,
- ifjúkor,
- felnőttkor.

Attól függően történik ez, hogy a biológiai fejlődést, a gondolkodásmód fejlődését vagy éppen a mai életkérdéseket állítják a középpontba. Az évszázadok során folyamatosan változott az is, hogy mikortól tekintenek ifjúnak vagy éppen felnőttnek egy személyt. Manapság a legtöbb társadalomban 18-21 éves koruk között válik az állampolgár nagykorúvá. Ettől kezdve jogilag felnőtt,

önállóan cselekvőképes személynek tekintik, akinek jogai és felelősségei is vannak, aki felelős a saját döntéseiért.

Az ifjúkor kezdete és vége azonban nincs ilyen egyértelműen szabályozva. Az ifjúkor egy olyan fogalom, mely nem köthető valóságos időponthoz vagy jogi meghatározáshoz. A szakemberek általában a serdülőkor közepétől (kb. 16-17 év) kezdődően egészen a fiatal felnőttkorig (kb. 24-25 év) nevezik így a fiatalokat. Az egyéni fejlődéstől, érettségtől, a fiatalot körülvevő élethelyzettől is függ, hogy ez az időszak néhány évvel korábban vagy később kezdődik.

Az ifjú már nem az a gyermek, aki néhány évvel korábban először indult az iskolába. Szépen, lassan, szülei és tanárai szeme láttára válik felnőtté, miközben még sok mindent kell tanulnia és tapasztalnia

Mialatt a személyiség folyamatosan érik, formálódik, kikristályosodnak azok a jellegzetességek, amit egész életén át hordoz az ember. Az ifjúnak egyre határozottabb véleménye lesz a világról, a hite is fejlődik, változik. Olyan témákban is kérdései vagy éppen kétségei támadnak, amelyeket korábban egyértelműnek látott. Keresi a saját helyét, a válaszokat a kérdéseire, önmaga kifejezésének leghatékonyabb lehetőségeit. Mindeközben fokozatosan felnőtté válik.

A felnőttég egyik fontos jellemzője a saját magáért, tetteiért való felelősségvállalás. Jogi értelemben is nagykorú lesz a gyermek, és ezzel együtt erkölcsi szempontból is egyre inkább meg kell tanulni az egyik legalapvetőbb és talán legnehezebb szabályt: mindenki felelős saját tetteinek következményeiért.

Mi tehát az ifjúkor? Egy olyan átmeneti időszak minden ember életében, amikor egyrészt hiteles válaszokat kell találni az élet legégetőbb kérdéseire (ki vagyok én, mi a célom az életemmel, stb.), másrészt fontos döntéseket kell hozni későbbi élete további szakaszára vonatkozóan.

2. A kettős hatás ifjúkorban

Az ifjúkor legellentmondásosabb sajátossága, hogy egyrészt sokszor elvárja a környezete az ifjútól, hogy legyen felnőtt és igazán viselkedjen is felnőttként: felelősségteljesen, logikusan, jó döntéseket hozva. Másrészt megjelenik az a nyomás és sokszor belső igény is, hogy maradjon még gyerek. A felnőtté válás folyamatát a szülők is nehezen kezelik. Számukra fiúk vagy lányuk még mindig az a gyermek, akit szeretnének biztonságban tudni, és a legjobbat akarják a számára. Mindeközben a serdülő, az ifjú meg még inkább szeretne önálló döntéseket hozni, felnőtté válni, leválni a család támogató biztonságáról. A szülőkkel való együttélés sokáig biztonságot adhat, és kényelmes is lehet

Egy fiú felnövekedése

a fiatal számára. Hiszen a szülők anyagi és érzelmi támogatást jelentenek, akik mellett el lehet követni hibákat is, hiszen ők ott vannak, és igyekeznek megoldani a helyzetet. Míg az elmúlt évszázadokban 20 éves kor fölött túlnyomórészt munkába álltak, önálló családot alapítottak az ifjak, és maguk is szülők lettek, később a saját szüleik támaszává váltak, mára ez csak részben követhető nyomon. Napjainkban egyre gyakrabban kitolódik ez a leválás. Pedig, ahogyan a többi életkornak, az ifjúkornak is megvannak a maga sajátosságai és legfontosabb kérdései, feladatai. Sok fontos témával szembesül a fiatal ezekben az években, melyek a jövőjére is hatással vannak. Mit kezdjen az életével? Ki lenne az igazi, a nagy Ő, akivel akár egy életre is tervezhet az ember? Milyen hivatást válasszon? Mi legyen a véleménye a társadalom nagy kérdéseiről? Mi az, ami igazán fontos a számára? Miközben az értékrendje megszilárdul, újra és újra szembesül azzal, hogyan hozhat a számára fontosnak tartott szempontok alapján döntéseket.

Napjainkra az ifjúkor határai elmosódtak. Lehet, hogy valaki évtizedeken keresztül nem lesz teljesen önálló, vagy nem kell egyedül felelősségteljes döntéseket hoznia.

Sem a felnőtteknek (elsősorban a szülőknek), sem a fiatalnak nem könnyű ebben a korban megtalálni a helyes egyensúlyt az önállósodás, az értékrend megszilárdulása és a biztonságos háttérhez való kötődés között. Küzdelmekkel, a kérdéseken való belső vívódásokkal, nagy és mély érzelmekkel jár mindez. Mégis, ahhoz, hogy a fiatal a saját lábára tudjon állni és önálló, felnőtt életet tudjon élni, mindehhez szükség van.

A felnőtté válás során az ember tele van kérdésekkel

A kérdés mindenkiben felmerül: ki segíthet ilyenkor? Néha úgy tűnik, a szülők megbízhatók és minták lehetnek, néha pedig harcolni kell velük. Sokakban megfogalmazódhat még az is ezekben az években: semmit sem fogok úgy tenni, mint a szüleim. Az ifjú olyan példákat keres (akár a tanárok, családtagok, ismerősök, népszerű emberek között), akikhez hasonlóan tud majd ő maga is felnőttként viselkedni.

Eközben az őszinte és segítőkész baráti közösség támogatása sokat jelenthet a számára, mivel a társak hasonló nehézségekkel küzdenek. Ebben az egyáltalán nem könnyű időszakban tehát a személyes példák, barátok sokat segíthetnek, valamint annak az elfogadása, hogy minden változik ebben az életszakaszban, és ez így természetes. Isten Igéje is útmutatással szolgál, melyről a későbbiekben lesz szó.

3. Mit mond a Biblia az ifjúkorról?

3.1. A kor

Természetesen a Biblia szereplői is átélték a fiatalkort, a családon belüli változásokat, a felnőtté válás nehézségeit. Persze sok mindenben más volt az a kor, amelyben ők éltek.

A Szentírás világában az ifjúkor végső határát a családalapítás jelentette, ami új, felelősségteljes szerepbe hozta az embereket. Ez viszonylag korán történt abban az időben, így hamar léptek felnőtt korba. Ugyanakkor a nagycsaládok szorosabb egymás mellett élése miatt bizonyára lehetett számítani az idősebb nemzedékek, szülők odafigyelésére, támogatására is.

A mai korból visszatekintve azt gondoljuk, hogy az élet sokkal nyugodtabb volt, és nem árasztotta el ennyi információ a Biblia korának emberét. Egész mást jelentett boldognak lenni akkor, és mást jelent ma. Az életben maradás, a fennmaradás voltak a legfontosabbak. Mindez pedig a közösség, a nép közös ügye volt, nem pedig egy-egy család vagy egyén saját kérdése. Alapvető harcaikat nekik is meg kellett vívniuk. A „Ki vagyok én?” kérdésre a válasz világosabb volt, mint napjainkban. A születés, a család és a nemzet meghatározta az identitást. A Biblia korának emberei talán sokkal inkább „belenőttek” abba, ami családjukat jellemezte. A többség tehát inkább elfogadta a helyzetét és az elvártaknak megfelelően igyekezett élni.

A Szentírásban **nagycsaládokkal** találkozhatunk, amelyekben több nemzedék élt együtt. Bár abban az időben egyértelmű volt, hogy a szülőket tisztelni kell, és a gyermekeknek jóval kevesebb szava volt a családban, mégis a Biblia beszél arról is, hogy a korosztályok között akkor is voltak súrlódások, és nem ment minden könnyen. Nem véletlenül szabályozza Isten Igéje több helyen is a nemzedékek egymás mellett élését. Ilyenről találkozhatunk például az 5. parancsolatban, mely kimondottan a szülők tiszteletére szólít fel. A Példabeszédek könyvében a szülői tanítás fontosságára emlékeztet (Péld 6,20), vagy az apostoli levelekben a szülők és gyermekek közötti kapcsolathoz ad „házirend” jellegű útbaigazítást (Ef 6,1–4).

3.2. Bibliai személyek ifjúkora

Emellett több bibliai szereplőt is láthatunk felnővekedni. Mózes, Józsué, Sámuel, Dávid, Jeremiás vagy éppen Timóteus életéről több gyermek- és ifjúkori adatot tudunk meg. Bár nem fejt ki részletesen a Szentírás azt, hogy nőttek fel, de néhány életkérdésükről, akár kudarcaikról, tévedéseikről vagy a nekik szóló útmutatásból visszakövetkeztethetünk a helyzetükre. Azt tudjuk például **Mózes**ről, hogyan született és került a fáraó udvarába, de ifjúkoráról nem derül ki sok minden (2Móz 2,1–11). Megismerhetjük azonban azt, hogy heves ifjúként ő is hibázott, amikor a saját feje után ment, és úgy akarta népét megvédeni, hogy megölte az egyiptomi férfit. Tettének meglelt a következménye, hiszen menekülnie kellett és hosszú idő telt el addig, míg beteljesítette küldetését, és kivezethette a népet Egyiptomból. Időközben sokat változott és formálódott.

Józsue vezetővé válásának több eseménye is megismerhető a Bibliából, de ifjúkori harcainak nagy részét nem ismerjük. Azt azonban tudjuk, hogy már ifjú korától Mózes mellett részt vett a szolgálatban (2Móz 33,11), mellette vált felnőtt férfivá. Bátorságáról, őszinte és mély Isten melletti elköteleződéséről olvashatunk akkor is, amikor mint ifjú kémként bement Kánaán földjére, akkor is, amikor már felnőttként a nép vezetését kapta feladatul.

Sámuel már gyerekként és később ifjúként is felelős helyzetbe került: Isten üzenetét kellett megértenie és hirdetnie, amikor sokan nem figyeltek Isten szavára (1Sám 2,18; 3,1). Dávid még ifjú volt, mikor megküzdött Góliáttal (1Sám 17), és Saul udvarában vált felnőtté.

Jeremiás próféta ifjú korára hivatkozik, mikor Isten elhívja őt, de Isten ennek ellenére fontos feladattal bízta meg már fiatalon (Jer 1,6–7).

Az Újszövetségben Pál kísérője és tanítványa, a fiatal Timóteus az, akiről maga az apostol mondja, hogy bár ifjú, de alkalmas lehet a tanításra, ha az életével jó példaként szolgál mások számára (1Tim 4,12).

3.3. A Biblia tanítása az ifjúkorról

Maga az ifjú, ifjúkor kifejezés néhányszor fordul elő a Szentírásban. Általában fiatal embert, a még tanuló időszakban lévő fiatalot jelenti. A Biblia az ifjúkorhoz gyakran tapasztalatlanságot (1Krón 22,5) vagy „*lágyszívűséget*” (2Krón 13,7) társítja. Az ifjúkor a Szentírás szemszögéből egy olyan időszak, ami a tapasztalás, tanulás ideje. Az ifjúnak szüksége van arra, hogy minél többet értsen meg a világból, tanuljon az emberekről, Istenről és alázattal fogadja el azt, ami felnőttként a feladata lesz. Éppen ezért kétségtelen útmutatást is ad Isten Igéje a fiatal számára. Az alábbiakban néhány kulcsfontosságú igeverset veszünk sorra.

A Préd 11,9 így szól: *„Örvendezz, ifjú, míg fiatal vagy, légy jókedvű ifjúságod idején, és élj szíved vágya szerint, ahogy jónak látod! De tudd meg, hogy mindezekért Isten megítél téged!”* A Biblia tehát az ifjúkort az örvendezés, önfeledt élet időszakaként is említi. Arra tanít, hogy az ember örömmel élje meg a fiatalsága idejét, de közben arra is gondoljon, hogy bármit tesz, azzal felelősség is jár együtt. A következő igeversek ezek alapján pedig arra figyelmeztet, hogy az ifjúkor és a fiatalság mulandó. Az útmutatás tehát nem azt jelenti, hogy állandó büntudattal, félelmek közt kellene élnie egy ifjúnak, vagy ne lehetne felszabadultan örülni a fiatalságnak. Sokkal inkább azt, hogy mindannak súlya van, amit ebben az életkorban tesz az ember, és következményei lehetnek az egész életére nézve.

Keresztyén fiatalok nagy kérdése: hogyan lehet úgy élni, hogy az ember örül a fiatalságának, de közben hívő életet is él. A Zsolt 119,9-ben is megtalálható ez „*Hogyan tarthatja tisztán életútját az ifjú? Úgy, hogy megtartja igéjét.*” Azaz Isten Igéje, a Rá való figyelés, és a Benne hívők közössége lehet megtartó erő, támasz az ifjúkor harcai között is.

Az 1Tim 4,12.16-ban Pál apostol intése nemcsak tanítványának szól, hanem minden Istenben hívő fiatal számára is érvényes. „*Senki meg ne vessen ifjú korod miatt, hanem légy példája a hívőknek beszédben, magaviseletben, szeretetben, hitben, tiszta életben. ...Legyen gondod önmagadra és a tanításra, maradj meg ezek mellett, mert ha így cselekszel, megmented magadat is, hallgatóidat is.*” Azaz a hívő ember fiatalként is úgy éljen, hogy láthatóvá váljon a tettein és a viselkedésén, hogy Kihez tartozik, és Kire vagy mire alapozza az életét.

Örvendező fiatalok csoportja

Préd 12,1–8 • Nagyon tanulságos az ember életének mulandóságát; az életszakaszok változását tekintve a Prédikátor könyvének e szakasza. Gyönyörű képeket használ az ember életének előrehaladására, az öregedésre és az elmúlásra is. Felveti azt a nagyon fontos kérdést is, hogy ifjú korban is érdemes gondolni arra, hogy tetteinknek következményei vannak.

Mk 10,17–27 • A gazdag ifjú történetében Jézussal egy olyan fiatal-ember találkozik, akinek jó körülményei és istenre nyitott szíve is van. Mégis, mindez kevés, ha van, amihez túlságosan ragaszkodik ezen a földön: ez választja őt el végső soron Istentől.

1Tim 4,12 • Az ifjú Timóteusnak ifjú kora ellenére kellett nála akár sokkal idősebb embereknek hirdetni az evangéliumot, tanítani, akár feddeni is őket. Pál biztatja, hogy ne érezze rosszul emiatt magát, hanem legyen példa életvitelében, szavaiban, hitében. Így lehet fiatalembert is hiteles vezető mások számára.

1. A következő állítások közül melyikkel tudsz leginkább azonosulni? Indokold a választásod!
  - a) „Úgy érzem, készen állok önálló döntéseket hozni és szembenézni a felelősséggel is.”
  - b) „Szeretnék gyerek maradni és nem szeretném a magam útját járni.”
  - c) „Mindegy, hogyan, de már szabadulnék az otthoni kötöttségektől.”
2. Készíts házi dolgot arról, miben volt más fiatalnak lenni a bibliai időkben és ma!
3. Olvasd el a leckében található bibliai igehelyeket, és ezek alapján készíts egy listát arról, milyen tanácsot ad Isten a fiatalok számára!
4. Melyek az ifjúkor nagy lehetőségei? Gyűjtsétek össze, melyek azok a lehetőségek, amelyek csak most adóttak számotokra, és ezek közül mi számít soha vissza nem térő lehetőségnek!
5. Készítsetek riportot egy idősebb családtagotokkal, ismerősötökkel arról, milyen volt az ő ifjúkora! Miben volt más az ifjúkora a tiédnél? Milyen reményekkel tekintett ő az élet felé akkor? Mi teljesült abból?

II. VÉGRE SZABADON! KIREPÜLTEM!

Mi az igazi szabadság?

Ez a kérdés egyidős az emberiséggel. Mitől érzi magát szabadnak az ember? Leginkább talán attól, ha beleszólhat életének alakulásába, és nem veszi őt körül sok, gyakran egymásnak ellentmondó korlát és szabály. Az ember a saját szabadságát keresve feszegeti határait és próbál ki olyan dolgokat is, amiket később lehet, hogy megbán. Tulajdonképpen sokszor utólag derül ki, hogy mi a hasznos, és mi nem az. **A határokat** azért nehéz sokszor elfogadni, mert a legtöbbjét más állítja fel az ember számára: a szülők, a helyi közösség, az ősök, a kultúra, a vallás.

Az alábbi idézetek a szabadságról szólnak. Válaszd ki belőlük azt, amivel leginkább egyetértesz!

„Az emberi lét tökéletesen megtestesül abban a szerencsétlen részegben, aki éjjel kint áll az utcán, veri a kerítést, és közben azt kiabálja: – Engedjenek ki! Hozzáfűzés: csak az illúzióid gátolnak meg abban, hogy meglásd, szabad vagy, és mindig is az voltál.”

Anthony de Mello

„Az emberek akkor is szerethetik egymást, ha nem mindenben egyezik a felfogásuk... ha engedjük másoknak, hogy ne értsenek velünk egyet, azzal emberi szabadságukat tartjuk tiszteltben.”

Gary Chapman

„Én nem a szabadságot kerestem. Civilizált ember vagyok. A civilizált ember pedig tudja, hogy ilyesmi nem létezik. Csak a fiatalabb, éretlenebb generációk tűzik zászlajukra a szót: »Szabadság«.”

Agatha Christie

„Meg kell tanulnod bizonyos dolgokat ahhoz, hogy emberként állhass a talpadon. Amit nem tudsz elkerülni, megkönnyítheted, ha önként adod át magad. Ne várjuk meg, hogy a sors kényszerítsen: ennyi a szabadság. Az átélés, a hogyan szabadsága...”

Jókai Anna

„A szabadság nem egyszerűen a zsarnokság vagy az elnyomás hiánya. Nem is felszabadítás arra, hogy azt csináljunk, amit akarunk. A szabadságnak megvan a maga belső logikája, amely megkülönbözteti és megneemesíti: a szabadság az igazsághoz van rendelve, és abban teljeseedik ki, hogy az ember keresi az igazságot és benne él abban.”

II. János Pál

„Csak az az ember lehet szabad, akinek van bátorsága arra, hogy hiteles választások során át maga teremtse meg a maga világát. Aki nem vállalkozik erre, vagy kudarcot vall, azt leigázzák a mindennapi élet rutinjai.”

Hankiss Elemér

A valódi szeretet szabadságból van szöve. Ez az, amit nem értünk, mert nem tudunk még igazán szeretni.”

Müller Péter

1. Mit jelent a „szabadság”?

1.1. A szabadságot meghatározó külső és belső tényezők

A **szabadság** kifejezés szó szerinti értelmében szabadnak lenni azt jelenti, hogy nem vagyunk bezárva, szabadon mozoghatunk. A fizikai szabadság olyan alapvető emberi jog, aminek korlátozása a legnagyobb büntetések egyike. Átvitt értelemben szabadságnak nevezzük azt is, ha valakinek lehetősége van szabadon bizonyos tettek végrehajtására. Így beszélünk ma a vélemény szabadságról, gondolati szabadságról, vallásszabadságról, a cselekvés szabadságáról. A szabadság az ember vágya. Szükségünk van megfelelő életérre, lehetőségekre, olyan szabadságra, ami az életünket teljessé teheti. Ezen keresztül élhetjük meg, hogy kiteljesedik az életünk. Ezen keresztül tudunk valakivé válni. Néhány ember számára elég, ha van egy kis része az életének, amibe nem szól bele senki; más szeretne teljes önállóságban élni. Van, aki számára szabadság nem vonzó, hanem félelmetes, mert ismeretlen, kiszolgáltatott állapotot sejtet. Míg vannak emberek, akik számára a szabadság azt jelenti, hogy korlátlanul, bármit megtehetnek, amit szeretnének.

Ezek mind jogos igényei és elemei az ember szabadságigényének. A szabadság fogalmát azonban sokféleképpen meghatározhatjuk. Független a társadalom által elfogadott jogi szabályozástól, a körülményektől, illetve az egyén saját, szabadságról alkotott gondolkodásmódjától. Összegezve elmondható, hogy a szabadság az ember önrendelkezési joga arra nézve, hogy mit gondol,

érez, mond vagy tesz. Aki szabad, azt tesz, amit akar mindaddig, amíg azzal más szabadságát nem sérti. Aki szabadon gondolkodik, elmondhatja gondolatait anélkül, hogy emiatt bántás vagy hátratétele érné. Aki szabadon dönt és cselekszik, az teljesnek élheti meg az életet.

1.2. Néhány példa a történelemből

Szabadság-szobor, USA

Szabadság híd, Magyarország

Az elmúlt évezredek során az egyéni és közösségi szabadság keresése és megvalósítása különböző formában újra és újra megjelent. A társadalmi berendezkedés és a kulturális hatások határozták meg, mit jelentett az adott kultúrában szabadnak lenni. Egészen mást jelentett szabadnak lenni az indiai kasztrendszerben élő embernek, mint egy ókori görög polgárnak. A szabadság mint az embernek önmaga felett való szabad rendelkezés joga, a közügyekbe való beleszólás, a görög-római kultúrában jelenik meg a maihoz hasonló módon. A görög városállamok polgárai számára ez egy egyértelmű fogalom volt.

Az ókori rabszolgatartó társadalmakban a szabad és rabszolga kategóriák egyértelműen jelölték azt, hogy kinek van lehetősége magának alakítani életét. Emellett a származás, az anyagi helyzet további korlátokat vagy lehetőségeket jelentett.

A középkori Európa feudális rendjében például a szabadság egyik fontos megjelenési formája volt a szabad költözés joga, amely eleinte a jobbágyoknak nem adatott meg. A szabad vallásgyakorlás megélése jelentette a szabadság egyik legfontosabb formáját. A reformáció indította el ezt a folyamatot, de napjainkban is vannak a hit megéléseivel kapcsolatban összeütközések.

Maga a szabadság eszménye a felvilágosodás korával vált különösen fontossá úgy is, mint egy-egy közösség/nemzet szabadsága, függetlensége, és úgy is, mint az egyén szabadsága. Az európai nemzetállamok létrejötte többek között ezeknek a törekvéseknek az eredménye.

Több mozgalom a szabadság elérését tűzte ki célul. Hazánkban ilyen volt például a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711), melynek jelszava a következő volt: „Istennel a hazáért és szabadságért!” Híres még a felvilágosodás korának francia forradalma, ahol a „Szabadság, egyenlőség, testvériség vagy halál!” gondolat jegyében küzdöttek a felkelők. A két jelígyében található kifejezések nem véletlenül kapcsolódtak össze. Sok dolog, ami ma már természetes, évszázadokig nem volt ennyire egyszerű az emberek milliói számára. Gondoljunk például arra, hogy mennyi nemzet küzdött és küzd ma is azért, hogy önállónak és szabadnak ismerjék el. Ezzel azt szerették volna elérni, hogy ne tartozzanak elnyomó, számukra idegen nemzetek uralma alá. De nemcsak népek, hanem az egyén számára sok változást hozott az utóbbi néhány száz év. Ma már természetes, hogy az ember hivatást választ, és eldöntheti, mi érdekli, mivel szeretne foglalkozni felnőtt korában. Korábban évszázadokon át az határozta meg egy ember szakmáját, mesterségét, hogy milyen családba született, illetve milyen lehetőségei vannak a taníttatására. Természetes, hogy szabad szerelmesnek lenni, és azt választani házastársul, akit szeretünk. De a házasságok évszázadokon át nem szerelmi alapon kötöttek a világ nagy részén. Szintén a szabadságharcok egyik vívmánya, hogy a világ nagy részén az embernek joga van beszélni a hitéről, és szabadon elmehet az általa választott vallás vagy felekezet templomába.

1.3. A szabadság ifjúkori értelmezése

Annak ellenére, hogy tárgyilagosan nézve, a 21. századi ember számára nagyobb szabadságra van lehetőség, mint akárcsak néhány évszázaddal korábban, a fiatalok ezzel nem mindig értnek egyet. Ifjúkorban különösen fontossá válik a szabadság kérdése. A lelegevenebb vágy, hogy minél inkább függetlenedve a családtól, szülőktől a maga ura lehessen az ember. Sokan azt gondolják, hogy leginkább család, vagy az iskolai környezet korlátozza a fiatalok szabadságát (például abban, hová menjen, mikor keljen fel, mivel foglalkozzon). Ezért a szabadságot a legtöbb ifjúkorban lévő ember úgy szeretné érteni, hogy a szülei ne szóljanak bele többé az életébe. A teljes függetlenség addig nem valósul meg, amíg valaki anyagilag a szülei támogatására szorul. Sokaknak otthon kell lakni a tanulmányaik vagy akár munkával töltött éveinek elején is. Az otthonról történő elszakadás, függetlenedés történhet hir-

A szabadság pozitív érzéseket idéz elő az emberben

telen, de el is húzódhat. **Ezt a folyamatot leválásnak nevezzük.** A szülőktől való leválás gyakorlatilag már kisgyermekkortól elkezdődik, hiszen a gyermek fejlődése során fokozatosan az önállóság különböző elemeit sajátítja el, de ennek a leglátványosabb gesztusai serdülőkorban és ifjúkorban figyelhetők meg. Ennek a folyamatnak az eredményeként a fiatal olyan életet alakít ki, melyben a korábban tanult ismereteit szülői behatás nélkül, önállóan érvényesíti. A folyamatnak általában a következő részei vannak:

- Szociális önállósulás: az egyén önállóan választ hivatást, otthont, társat. Önállóan dönt, a szülők ráhatása nélkül a szociális kérdésekben.
- Anyagi függetlenedés: a fiatal képes a saját életkörülményeit megteremteni, anyagi önállóságot tud biztosítani.
- Érzelmi önállósodás: megváltozik a szülő-gyermek közötti érzelmi kötődés. Egyéni, saját értékrend, érdeklődési kör alakul ki.

Akik elégedetlenek a családi háttérükkel, azok gyakran szeretnének mindent „elfelejteni”, mindazt, amit otthon kaptak vagy tanultak. Szeretnének teljesen máshogy élni, tiszta lappal indítani az önálló életüket. Azonban a hosszú távú és jó kapcsolat fenntartása a szülőkkel akkor is fontos, ha a felnövekvő fiatal

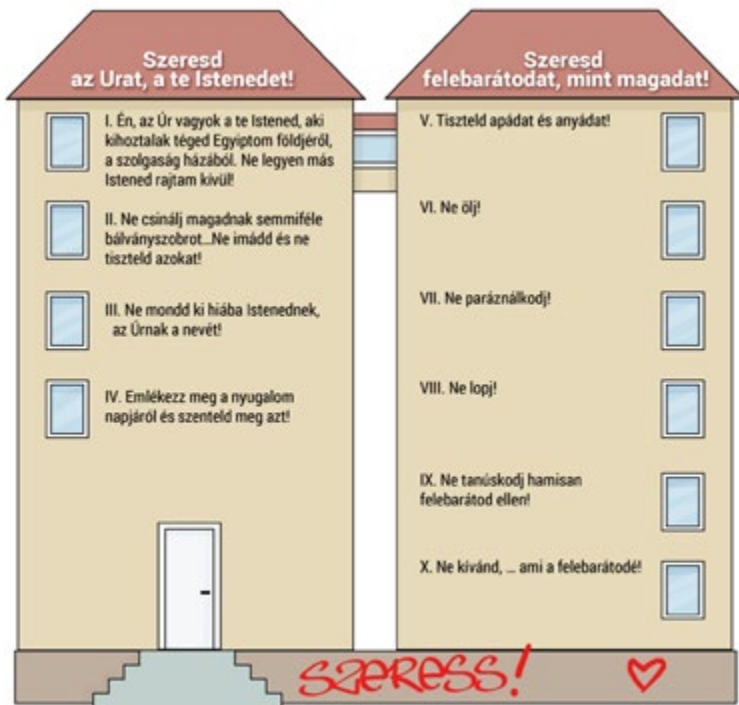
ezeket a kötelékeket legszívesebben minél hamarabb lerázná magáról. A szülők valószínűleg ugyanolyan nehezen élik meg ezt az időszakot, az elengedést, gyermekük kirepülését. Ebben az összecsapásokkal teli időszakban együttműködésre, folyamatos kommunikációra van szükség ahhoz, hogy a változó keretek között mindenki megtalálja az új szerepét és a helyét.

A leválási folyamatot önállósodási törekvések jellemzik. Ez az önállósodás azonban nemcsak a családtól való elszakadást jelenti, hanem az egyén önálló, felnőtt emberként való cselekvését is. Miközben az ember a saját szabadságát igyekszik megélni, sok mindennel találhatja szemben magát. Ott van például az embertárs, a másik ember, aki szintén szeretne szabadon létezni, dönteni és tenni. Így néha a törekvések egymás ellen irányulnak. A fiatalok néha a társadalmi elvárásokat, szabályokat, írott vagy íratlan törvényszerűségeket egyéni szabadságot korlátozóként élik meg. Mindeközben ezek többségében nem korlátozni akarnak, hanem sokkal inkább védenek és útmutatásként szolgálnak (pl. a magántulajdont, a másik ember becsületét, stb. védő jogszabályok).

Vannak olyan körülmények, élethelyzetek (például betegségek, kényszerhelyzetek), amelyek valóban az egyén szabadságát korlátozzák. Hiába akar saját szabadság vágya szerint dönteni valaki, ha körülményei nem teszik lehetővé ezek elérését. Az anyagi lehetőségek, az ember fizikai adottságai, a családban vállalt feladatai mind korlátozhatják az egyéni szabadságnak kiteljesedését. A másik ember iránt érzett empátia, szeretet kordában tarthatja a gondolatok, érzések, vélemények szabad megfogalmazását, kimondását. Nem az a szabad ember, aki mindig mindent saját szabadságának megelégedéséért úgy mond, tesz, ahogy éppen szeretné.

2. Szabadság értelmezése a Szentírásban

Az Ószövetség nem ebben az értelemben tekint a szabadságra. Az ószövetségi ember a közösség szabadságára, függetlenségére vágyott: az idegen népektől, veszélytől, külső hatalomtól, a természeti erőknek való kiszolgáltatottságtól való szabadságra. Az Ószövetség azonban rámutat arra, hogy a **szabadság forrása Isten**. A teremtéskor Isten szabadságot ajándékozott az embernek, szabad akaratot, mely felelősséggel járt együtt (1Móz 2). A bűnbeeséskor az ember ezzel a szabadságával élt vissza, amelynek következtében elveszítette a szabad akaratát (1Móz 3). Isten azonban mint szabadító mutatta meg magát népének. Az Ószövetségben ez elsősorban az Egyiptomból való szabadulást jelenti. Ehhez kapcsolódóan Isten nemcsak az elnyomó, hatalomtól szabadított meg a népét, hanem egyértelmű útmutatást is adott számukra. A Tízpa-

A Tízparancsolat és a Jézus általi összefoglalása (A nagy parancsolat)

rancsolat nemcsak az ószövetségi ember életére, hanem az egész emberiségre vonatkozó, életet védő útmutatások az összessége is (2Móz 20). Kiindulópontja az, hogy Isten szabadító Úr, Akinek végső célja az ember teljes megszabadítása, megváltása. Jézus Krisztus hozta el a megváltást minden ember számára. A bűnös emberről azt mondja a Szentírás, hogy ki van szolgáltatva a bűn hatalmának, tehát a szabadsága korlátozott (pl. 1Móz 4,7; Jn 8,34). Az azonban, aki felismeri, hogy Jézus Krisztus Szabadító a számára, és elfogadja Őt, újra teljes szabadságot kaphat. A megváltott, Krisztusban szabad ember pedig úgy cselekszik, mint akinek szabad megtennie bármit (Gal 5,13). Ebből indul ki az Újszövetség, ahol a szabadság fogalom: a bűnből (pl. Róm 6,18–23), a törvénytől (pl. Gal 2,4), haláltól (pl. Róm 8,21) való szabadságként jelenik meg. A fizikai szabadságról tehát egyértelműen elvont, lelki, szellemi és teológiai síkra helyeződik át a szabadság értelmezése. Az Újszövetség valóság-hű példákat, gyakorlati útmutatást is hoz arra, hogyan él és cselekszik egy megváltott, Krisztusban szabad ember. Ezt a megváltozást mint a keresztyén ember önazonosságát a Gal 2,20 így fejezi ki: *„többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem”*. Azaz a keresztyén ember cselekedeteinek kiindulópontja az a megváltás, amit Jézus Krisztusban kapott. Ennek meg kell jelennie minden tettében. Maga a szabadság szó leggyakrabban a Galatákhöz írt levélben fordul elő: *„Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a szolgaság igájába fogni.”* (Gal 5,1) Pál apostol azt tanítja, hogy az embernek tudatosan kell arra törekednie, amit Isten Igéjében megtanult. Azt is egyértelművé teszi a Gal 5,13-ban, hogy a szabad cselekvést a szeretet határozza meg: *„Mert ti, testvéreim, szabadságra vagytok elhívva; csak a szabadság nehogy ürügy legyen a testnek, hanem szeretetben szolgáljatok egymásnak.”* Egy másik helyen, az 1Kor 6,12-ben ezt fejti ki. Arra figyelmeztet, hogy a keresztyén ember szabadságát Krisztus visszaadta, de ezt tudatosan kell használnunk. Nem rossz dolgok, hanem a jó tételére.

„Minden szabad nekem, de nem minden használ. Minden szabad nekem, de nem válok semminek a rabjává.” (1Kor 6,12)

Isten Igéje arra tanít minket, hogy a szabadság kérdésben is érdemes Istenben bízni és Rá figyelni. Akkor is, ha lelki értelemben érint minket, vagy valóságos élethelyzetünkben kérdésünk az, mit jelent szabadon, függetlenül élni. A legcsodálatosabb szabadság is veszedelemmé válhat, ha nincsenek meg a megfelelő keretei; szédítő örvénnyé változhat, ha nincsenek benne biztos viszonyítási pontok. Az igazi szabadságot az ember az Istennel való harmonikus kapcsolatban találja meg. Miközben elkötelezi magát, úgy válhat szabaddá; így nyerhet az élete értelmet és tartást.

3. Mit tanít a Biblia a szülőkről való leválásról?

Az otthonról való kirepülés, elszakadás képe a teremtéstörténetben is megjelenik, és az új család létrejöttéhez kapcsolódik: „*Ezért hagyja el a férfi apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és ezért lesznek egy testté.*” (1Móz 2,24) Mivel a bibliai időkben a házassággal kezdődött az új családdá válás, ezért a szülőktől való függetlenítés is ehhez kapcsolódott. Arra mindenképpen felhívja ez az Ige a figyelmünket, hogy természetes, ha a szülők és a gyermekeik között átalakul a kapcsolat. Nem arról van szó, hogy nem foglalkoznak többé egymással, de a kapcsolat minősége megváltozik. A korábbi érzelmi kötődések részben lazulnak, részben pedig átalakulnak. Míg korábban a gyermekek függtek a szülőktől, addig a felnőtt, önálló egyén maga is támasszá válhat a családtagok számára. Mindkét félnek tudatos és bölcs döntéseket kell hoznia. A keresztyén házirendként ismert Kol 3,18–25 igeszakaszból a 21. vers erre is vonatkozik: „*Ti, apák, ne ingereljétek gyermekeiteket, nehogy bátortalanokká legyenek.*” Ez pedig az ifjú jövője szempontjából válhat veszélyessé. A gyermekeknek mindeközben jó tisztában lenni azzal, hogy a szülők néha túlzottnak és zavarónak tűnő gondoskodása a szeretet és a segítségnyújtás jele.

szabadság = Az ember önrendelkezési joga arra nézve, hogy mit gondol, érez, mond vagy tesz. Aki szabadon gondolkodik, elmondhatja gondolatait anélkül, hogy emiatt bántás vagy hátratélet érné. Aki szabadon dönt és cselekszik, az teljesen élheti meg az életet. A Szentírás arra tanít, hogy a szabadság fontos része az ember életének, de meg kell különböztetni a szabadosságtól. Ugyanis a szeretet kettős parancsolata értelmében élhetjük meg keresztyénként a szabadságunkat: azaz más szabadságát ne sértsék a tetteink.

leválás = Az a függetlenedési folyamat, amely során az ifjú elszakad a szülőktől, és önálló, felnőtt emberré válik. Ez egy hosszabb folyamat, melynek eredményeként a családdal való jó kapcsolatra törekszik, de igyekszik saját, önálló életet kialakítani.

1Kor 6,12 • A keresztyén szabadság kérdésénél Pál jegyzi meg, hogy bár minden szabad az embernek, nem biztos, hogy minden hasznára van. A félreértett szabadságban az ember könnyen rabjává válhat dolgoknak. Az Ige szó szerinti fordításban azt jelenti, hogy „nem engedem semminek, hogy a rabjává legyen”. Tehát az embernek Isten Lelkét kérve, saját magának kell arra törekednie, hogy ne engedje át az irányítást.

2Kor 3,17 • Isten Lelke képes egyedül szabaddá tenni.

Gal 5,13 • A szabadság ürügy lehet a testnek – írja Pál. Az ember nehezen tud mit kezdeni azzal, hogy mindent megtehet, de nem biztos, hogy minden jó neki. A szabadság könnyen válhat ürüggyé, érvvé az ember számára: nem tartozom felelősséggel, azt teszek magammal, amit akarok. A szabadság a szabadosság ürügyévé válhat, és ez által lesz a legnagyobb rabság eszközévé. A szabadság áldás, nagyon jó dolog, de meg kell tanulni helyesen élni vele.

Jak 1,25 • Mi lehet a szabadság tökéletes törvénye, amiről Jakab beszél? A Krisztusban nyert szabadság, hogy akit a Fiú megszabadít, az valóssággal szabad. Hogy szabad vagyok nem tenni a rosszat, Isten mellett dönteni, Őt segítségül hívni. Nem kell, hogy a bűn törvénye és a világ sodrása irányítsa az életemet!

Kol 3,25 • A keresztyén családok házirendje található ebben az igeszakaszban. 3 területről beszél a rész. Egyrészt a férj és feleség, gyermek és szülő, szolga és urak kapcsolatáról szól.

1. Alkossátok meg a csoport közös „szabadság” fogalmát! Igyekeztek minél több szempontot figyelembe venni a fogalomalkotásnál! Próbáljatok minél világosabb, pontosabb meghatározást találni!
2. A közös szabadság fogalmatok meghatározása után alkossatok szobrot, élő képet (saját magatokból), amely kifejezi számotokra a szabadságot! Adjatok címet is az egyes alkotásoknak!
3. Gyűjtsetek olyan irodalmi alkotásokat, filmeket, filmrészleteket, amiknek fő témája a szabadság, illetve annak lehetőségei / buktatói!
4. Beszélgetsetek arról, mennyire érzitek mostani körülményeitek között szabadnak magatokat, illetve mire vágynátok! Milyen ára lehet az otthontól való függetlenedésnek?

III. ANYAGI ÖNÁLLÓSÁG

Mit gondolsz az alábbi képről és gondolatokról?

Mire van szükség leginkább a szabadsághoz és a függetlenséghez? Természetesen pénzre.

Ki ne szeretne gazdag lenni, hogy gondtalan életet élhessen? Milyen jó lehet sok pénzzel a zsebben szabadon élni! De vajon hogy lehet jól gazdálkodni a pénzzel? Mi van, ha sok, és mi van, ha kevés van belőle?

1. A pénz szerepe napjainkban

A pénz gyakorlatilag csereeszköz, melynek csak azért van értéke, mert a társadalmak a fém- vagy papírpénzeket gyakorlati értékkel látták el. Azért használhatóak ilyen módon, mivel mindenki számára egyértelmű, hogy egy-egy pénzegység mennyit ér. A pénz kialakulása hosszú folyamat eredménye volt.

A cserekereskedelem az ősidőig nyúlik vissza: néha terményeket és termékeket cseréltek, máskor ezüstöt és aranyat adtak a megvásárolni kívánt dologért. Kr. e. 600 körül jelentek meg az első királyok által kibocsátott pénzermék és innentől kezdve a pénz fontos szerepet kapott. Az eszköz mögött azonban valójában az érték fogalma rejtőzik. Nem maga a pénz kap nagy jelentőséget, hanem azok a termékek, amelyekre be tudjuk „váltani” ezeket. Az emberi történelemben folytatott háborúk mindenféle ideológiai okok mögött legtöbbször a hatalom és a pénz, javak megszerzése miatt robbantak ki.

Manapság a **pénz uralmának korát éljük**, amely olyannyira átszötte a világ országai közötti kapcsolatokat – és általában véve az emberi kapcsolatokat –, hogy nem lehet magunkat függetleníteni ettől. Keresztyénként is megjelenik a kérdés: mit tanít Isten Igéje a pénzgazdálkodásról?

A **pénzhez való viszonyulás** alapvető mintáit a családban sajátítjuk el. Nagy eltérések lehetnek abban, egy-egy családnak hogyan tekintenek a pénzre. Van, ahol tabu a pénzről beszélni, ahol a gyerekek egyáltalán nem is láthatnak bele a szülők pénzbeosztásába. Máshol a gyereket, fiatalt is bevonják egy-egy olyan döntéshelyzetbe, ami az egész családot érinti.

Kulturálisan is erősen meghatározó az, ahogy a pénz használatára tekintünk. A fogyasztói lelkület, amiben élünk, alapvetően kiemeli a pénz jelentőségét. A pénz fontos eszköz, hiszen hozzásegíti az embert, a fogyasztáshoz. Ezért lesz jelentősége a boldogságban, sikerességben: minél több pénze van valakinek, annál többet illetve többfélét vásárolhat, fogyaszthat. Ezek szerint minden gazdag embernek boldognak kellene lennie, minden szegénynek pedig boldogtalannak. A valóság azonban ennél árnyaltabb.

Az emberiség javainak nagy részét az emberiség kisebb hányada birtokolja. Mégsem mondható el, hogy a leggazdagabbak a legboldogabbak. A pénz ugyanis sok mindenhez elegendő, de nem mindenhez. Nem tesz senkit elégedetté, önmagában egészségesebbé, és az emberi kapcsolatok minőségét sem biztosítja.

2. A Szentírás tanítása az anyagiakról

Bár a Biblia korában is használtak pénzt, de Szentírás alapvetően negatívan nyilatkozik a vagyonról. De nem azért, mert maga a pénz, mint eszköz a rossz, de abban az esetben ártalmassá válik, ha torzítja az ember jellemét, gondolkodását, döntéseit. Pál apostol így fogalmazza ezt meg: *„Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme, amely után sóvárogva egyesek eltévelyedtek a hittől, és sok fájdalmat okoztak önmaguknak.* (1Tim 6,10) Azaz, akkor lesz gond, ha az ember gondolkodásmódját csak a pénz szerzésére való törekvés vagy

a pénz elköltése irányítja. A szabadság témaköre kapcsán került előtérbe az 1Kor 6,12 igever, mely a pénzzel való bánásmódra is igaz. A Biblia nem azt tanítja, hogy ne legyen az embernek vagyona, de az Istenben hívó ember ne engedje meg semminek, így a pénznek sem, hogy uralkodjon rajta. Bár a Biblia nem dicsőíti a szegénységet, de Jézus maga mutat rá arra, hogy a pénznek milyen nagy hatalma lehet az emberen. A gazdag ifjúval való találkozásakor a követésére hívja a fiatalembert. Ennek része lenne az is, hogy a nagy vagyonát ossza szét a szegények között. Mivel az ifjú pedig képtelen ezt megtenni, így nem lesz Jézus tanítványa (Mt 19,18–26).

Ahogy a gazdagság, a sok nélkülözés és nincstelenség ugyanolyan káros és veszélyes lehet az ember számára. A Példabeszédek könyvében ezt olvashatjuk: *„Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nekem! Adj annyi eledelt, amennyi szükséges, hogy jóllakva meg ne tagadjalak, és ne mondjam: Kicsoda az Úr? El se szegényedjek, hogy ne lopjak, és ne gyalázzam Istenem nevét!”* (Péld 30,8–9)

Összességében elmondható, hogy sem a szegénység, sem a gazdagság nem erény, vagy nem bűn. Mindkettő egy-egy olyan állapot, amelyben szükség van Isten irgalmára, vezetésére.

A vagyonnal és a pénzzel kapcsolatban összefoglalóan a Szentírás tanítja az, hogy **„az Úré a föld”** (Zsolt 24,1). Isten a világ gazdája, alkotója, fenntartója, tulajdonosa. Ezért a keresztyén ember bizalommal és hittel tekinthet életére, amelynek gondviselője Isten. Olyan személetmódot jelent ez, melyben az ember tisztában van azzal, hogy minden Istentől jön. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az embernek nem kell semmit tennie. Isten az emberre bízta a föld művelését már a teremtéskor (1Móz 1,28–29). Bár Isten adja az áldást, de mi megbízott gazdálkodók (bibliai szóval: sáfárok) vagyunk. **Munkára hívta Isten az embert**, aki tehát sáfára a rá bízott javaknak, annak megfelelően kell gazdálkodnia a lehetőségeivel. Ez egyrészt felszabadító, mert Istenhez lehet segítségért fordulni. Másrészt felelősséget is jelent, mert jól kell gazdálkodnunk a rendelkezésünkre álló javakkal. Harmadrészt, tiszteletet ébreszt a tény, hogy Isten az Úr.

A Szentírásban az anyagiak összekapcsolódnak a munka fogalmával is. A Példabeszédek könyve így tanít erről: *„Aki lustán dolgozik, elszegényedik, de a szorgalmas munka meggazdagít.”* (Péld 10,4) Az Újszövetségben Pál apostol pedig ezt mondja egy thesszalonikai gyülekezetnek, ahol néhányan úgy gondolták, hogy fölösleges dolgozniuk: *„...ha valaki nem akar dolgozni, ne is egyék”* (2Thessz 3,10).

A munka tehát nem egy szükséges rossz. Bár sokan szeretnének könnyen, minél kevesebb munkával vagy éppen munka nélkül nagy vagyonhoz, pénz-

hez jutni, a Szentírás azonban nem ezt tanítja. A teremtéskor adott munka nem átok az ember számára, hanem feladat és lehetőség arra, hogy az ember hasznossá, áldássá legyen. A bűneset eredménye az, hogy a végzett munka néha eredménytelen (1Móz 3,17–19). Isten a 4. parancsolatban egyértelmű útmutatást ad arról, hogy a munkának van helye az ember életében (2Móz 20,9). A **munka** lehet áldás. Sokan panaszkodnak, hogy nem szeretik a tevékenységüket. A munka valóban lehet fárasztó és unalmas, de ugyanígy lehet eredményes és ösztönző is. Az emberi értékrend abban is megnyilvánul, hogy ki hogyan végzi el a rábízott feladatát. Tud-e hűséges lenni, tisztességesen és becsületesen elvégezni a munkát, vagy csak tessék-lássék cselekszik. Keresztyén emberként természetesen a teljes odaszánással végzett munka az, amire Isten hív bennünket. Ez azt jelenti, hogy komolyan vesszük a feladatunkat. Ugyanakkor Isten nem azért adta a munkát, hogy valaki csak azzal foglalkozzon.

Az erkölcsiségen túl a munkának gyakorlati haszna is van. Olyan tevékenység, mely az anyagi függetlenségünk egyik kulcsa lehet. A keresztyén ember felelőssége, hogy megtegyen minden tőle telhetőt a saját boldogulásáért, megélhetéséért. A munka, az erőfeszítés érték, a szorgalom, a kitartás hosszú távon hozzásegítheti az embert a gyarapodáshoz, előrelépéshez.

3. A pénzgazdálkodás kulcskérdései keresztyén szemmel

Az anyagi függetlenség méltányolható vágya és célja minden fiatalnak. Ez azonban napjainkban egy hosszú ideig tartó folyamat. Az anyagi önállóság eléréséhez szükséges tulajdonságok: felelősségteljeség, előrelátás, elégedettség, józanság és megfontoltság. Érdemes végigtekinteni azonban a cél eléréséhez szükséges eszközöket és a kapcsolódó veszélyeket is. Az egyik legnagyobb veszély, hogy a pénzeszközből bálvány lesz: a boldogság kulcsa, amivel minden elérhető. Ez azonban nem igaz. Ha a pénz uralkodóvá válik, bálvánnyá az ember életében, az az embert önzővé és felfuvalkodottá teheti. Ugyanakkor lehetséges helyesen és áldásosan gazdálkodni a pénzzel. Az alábbiakban a pénzgazdálkodás néhány kulcskérdését vesszük szemügyre.

3.1. Előrelátás

Az anyagi függetlenség, az önálló pénzgazdálkodás egyik fontos pillére az előrelátás, a tervezés. Az, aki máról holnapra él, nem tud mit kezdeni a váratlan, előre nem tervezhető kiadásokkal. Az előrelátó tartalékolás, tervezés „életmentő” lehet az anyagi függetlenség tekintetében. Akár kis lépésenként, de el kell kezdeni takarékoskodni, félretenni a rendelkezésünkre álló javakból.

Egy közmondás szerint: „Sok kicsi, sokra megy.”

3.2. Költekezés

Az egyik legnehezebb dolog a kiadások megfékezése. Főleg az az fiatal, aki úgy nő fel, hogy sosem kell lemondania valamiről, nagyon nehezen tudja féken tartani a költekezést. Az egész fogyasztói kultúra, amelyben élünk, nagyon nehezzé teszi, hogy ne költünk a pénzt olyan dolgokra, amelyek látszólag szükségesek, szépek és jók, és megéri ezeket megvenni. Érettségre és megfontoltságra van szükség ahhoz, hogy ne költünk állandóan többet a kelleténél. A keresztény ember lehet igényes önmagával szemben, de az egyszerűség és józanság is kell, hogy jellemezze. A fontos és szükségtelen dolgok közötti különbségtétel ugyanakkor még felnőtt emberek számára is nagyon nehéz feladat.

3.3. Tisztesség

Aki hosszú távon szeretne független és szabad lenni az anyagiak terén is, rádöbbenhet, hogy ez nagy felelősséget jelent, és hosszú ideig is tarthat ennek megvalósulása. A körülöttünk lévő világban a pénzszerzés, meggazdagodás eléréséhez előfordulhat, hogy tisztességtelen eszközökhöz folyamodnak. Ha elhisszük, hogy Isten gondot visel rólunk, és az Ő kezében vagyunk és bízunk Benne, akkor nincs szükségünk tisztességtelen eszközökre. Azért nem kell lopni, csalni, megvesztegetni másokat, ügyeskedni, mert ezeken Isten Igéje szerint nincs áldás. Rövidtávon több hasznot hozhatnak, de megelégedettséget, lelki békét nem eredményeznek.

A Bibliában több gondolatot is olvashatunk erről:

„De majd mindezek példázatot költenek, és ilyen jelképes hasonlatokat mondanak róla: Jaj annak, aki rakásra gyűjti, ami nem az övé – de meddig? –, és másoktól elvett javakkal gazdagodik!” (Hab 2,6)

„A könnyen szerzett vagyon elfogy, de aki keze munkájával gyűjt, az gyarapodik.” (Péld 13,11)

3.4. Hitel

A pénzhez való viszonyunkban is megjelenik az ember jelleme. Sajnos napjainkban sok embernek szükséges hitelt felvennie ahhoz, hogy a mindennapi élet dolgaiban haladhasson. A megfelelő hitel szükség esetén segíthet az embernek átvészelní egy nehezebb időszakot, vagy fedezni egy nagyobb kiadást (például lakásvásárlás). Ugyanakkor sokan felelőtlenül eladósodnak, mert nem gondolják végig, milyen terhet vállalnak, mikor hitelt vesznek fel. A hitel gyakran jelentős mértékben terhet ró az adósra, amit korábban nem is gondolt volna. A hitelek esetén különösen fontos a megfontoltság és a józanság gyakorlása, mert komoly veszélybe sodorhatja magát az ember a felelőtlen eladósodással. Sok pénzügyi termék (pl. hitelek) az emberek határtalan fogyasztási és birtoklási vágyára épít. Nem véletlenül. Vannak emberek, akik csak a vásárlásnak élnek.

A Biblia is tanít erről a nehézségről: *„A gazdag uralkodik a szegényeken, és az adós szolgálja a kölcsönadónak.” (Péld 22,7)* Keresztyén emberként felelőségünk az is, hogy fölöslegesen ne költekezzünk.

3.5. Adakozás

Ha úgy tekintünk az anyagi javainkra, mint Isten ajándékára, akkor szeretnénk megosztani azt másokkal is. Az adakozás ebből fakadóan hálából történhet, hiszen Istentől van mindenünk. Észrevehetjük a rászorulókat, a szükségben levőket, és megoszthatjuk velük, amink van. Adakozásunkkal is Istent dicsőítjük. Eközben olyan jó ügyeket szolgálhatunk, amivel mások életében Isten gondviselésének eszközeivé válhatunk. Az adakozás elsősorban nem arról szól, hogy milyen nagy összeget adunk, hanem a szándékról és a hálaáldozatról. Pál apostol ezt írja erről: *„Mindezekben megmutattam nektek, hogy milyen kemény munkával kell az erőtlenekekről gondoskodni, megemlékezve az Úr Jézus szavairól. Mert ő mondta: »Nagyobb boldogság adni, mint kapni.«” (ApCsel 20,35)*

Az adakozás a református istentiszteletek fontos része. A közös felelőségvállalás és teherhordozás is összekapcsol minket a testvéri közösséggel.

Préd 5,9 • A prédikátor szerint a pénz és a vagyon is önmagában hiába-
valóság. Nem nyújt hosszú távon sem megelégedettséget, sem örömet,
sem biztonságot, sem boldogságot. A pénz eszköz, ami önmagában
nem jó vagy rossz, legfeljebb fel lehet használni jól és rosszul is. Önma-
gában nem nyújt megoldást létünk kérdéseire.

Préd 10,19 • A pénz szükséges eszköz. Nem lehet kiiktatni az életünk-
ből, nem lehet ellenségesen tekinteni rá, mert használata az élet termé-
szetes része.

1Tim 6, 10 • A pénz szerelme, imádata, a pénz utáni sóvárgás sok ember
életét, kapcsolatait tönkretette már. A pénzsóvár ember tényleg elhiszi,
hogy ezzel megoldhat mindent. A pénz szerzése által motivált ember
elveszíti helyes motivációit, és mindent érdekei mentén alakít életében.
Pontosan ez az, ami az ember életét igazán kiüresítheti és megnyomó-
rítja.

1Pt 1,18–19 • A pénz veszendő dolog. Értékét és jelentőségét veszti.
Még a legértékesebbnek gondolt dolgok is, mint az arany vagy az ezüst.
A legértékesebb dolog Péter apostol szerint Jézus Krisztus vére, ami ér-
tünk ontatott ki, hogy nekünk megszerezze ez által az örök életet.

2Kor 9,6–14 • Az apostol az adakozás jelentőségéről és áldásáról ír.
Arra bátorít, hogy adakozó életet éljünk.

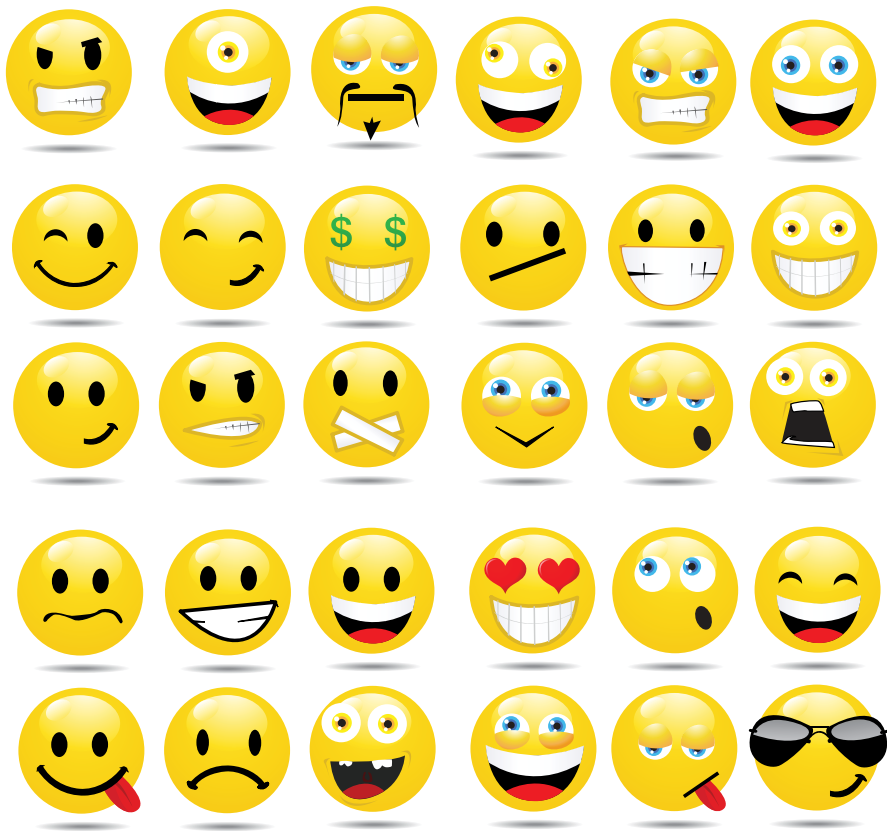
1. Keressetek olyan bibliai példákat, amelyekben az áll elöttetek, hogy va-
laki az értékeivel, pénzével jól gazdálkodik! Keressetek olyat is, amikor
valaki elvesztegeti, nem tud élni a lehetőségeivel!
2. Gyűjtsetek össze tisztességesnek, illetve tisztességtelennek mondható
eszközöket, amivel az ember növelheti a vagyonát!
3. Mire lenne szükséged az elkövetkezendő 10 évben céljaid eléréséhez?
Készítsd el ez alapján a saját pénzügyi tervedet!
4. Mit gondolsz az adakozásról? Beszéljétek meg a csoporttal, hogy fon-
tosnak tartjátok-e az adakozást, és miért! Olvassátok el, hogy mit tanít
a Biblia az adakozásról (ld. 2Kor 9,6–14)!

IV. HÁT ÉN IMMÁR KI VAGYOK?

Az egyén identitása

Milyen a pillanatnyi lelkiállapotod?

Saját önmeghatározásunk legalapvetőbb eleme, hogy saját érzéseinkkel tisztába legyünk, meg tudjuk nevezni azokat, és ki tudjuk mondani, éppen hogyan érezzük magunkat. Ezt többféle módon megtehetjük: akár egy mondattal, kifejezésmóddal vagy akár egy rajzzal. Az alábbi zsolttárrészletek egy-egy hozzáállás, lelkiállapot tükröi, egy-egy érzést fogalmaznak meg. Válaszd ki az alábbiak közül azt, ami most a leginkább jellemző rád, és oszd meg a csoport többi tagjával!

- *Erőm ellankadt.* (Zsolt 32,4)
- *Uram, te megvizsgálász és ismeresz engem.* (Zsolt 139,1)
- *Tiszta szívet teremts bennem, Istenem.* (Zsolt 51,12)
- *Miért vagy szomorú, lelkem, miért háborogsz bennem?* (Zsolt 43,5)
- *Tekintetem a hegyek felé emelem: Honnan jön segítségem?* (Zsolt 121,1)
- *Mint a gyermek, olyan most a lelkem.* (Zsolt 131,2)
- *Magasztallak téged, Istenem, királyom.* (Zsolt 145,1)
- *Rám nehezedett haragod.* (Zsolt 88,8)
- *Már csak a sötétség ismer engem.* (Zsolt 88,19)
- *Érje gyalázat azokat, akik bajomban gyönyörködnek.* (Zsolt 70,3)
- *Gondod van minden utamra.* (Zsolt 139,3)
- *Miért rejtőzöl el a szükség idején?* (Zsolt 22,2)
- *Én pedig szüntelenül remélek.* (Zsolt 71,14)
- *Légy erős kösziklám, ahova mindig mehetek.* (Zsolt 71,3)

1. Az identitás fogalma és legfontosabb kérdései

1.1. Az identitás fogalma

Az identitás latin kifejezésből ered, amely azt jelenti, hogy „önazonosság”. Magát a fogalmat Erik. H. Erikson pszichológus vezette be 1950-ben. Szerinte az ember saját magáról kialakított képét foglalja magában a fogalom, mely arra a kérdésre keresi a választ, hogy „ki vagyok én?”. Már a kisgyermek is igyekszik saját magát meghatározni (pl. szőke hajú lány vagyok, vagy az apukám fia vagyok stb.), de komoly kérdésként alapvetően serdülőkorban kerül elő az önértelmezés dilemmája. Ekkor a fiatal keresi a saját helyét és lehetőségeit, mely teljesen normális és természetes része az emberi életnek. Ha valaki arról gondolkodik, hogy ki ő a világban, hol a helye, mitől egyedi, és melyek a jellemző vonásai, akkor az identitásáról

Ifjúkori kérdés:
„Ki vagyok én?”

gondolkodik. Napjainkban az önkifejezés egyik formája fiatalok körében az ún. „selfie” (önfotó), illetve a posztok, melyekkel a napi aktivitásukról, vagy általuk fontosnak tartott információkról osztanak meg képeket a közösségi oldalakon, és várják a környezet azonnali visszajelzéseit.

1.2. Az identitás fajtái

Az identitásnak alapvetően két típusa van:

- **identitás:** kimondottan az adott egyén saját magáról alkotott gondolatait jelenti. Ez elsősorban egyéni fejlődés alapján értelmezhető, és énképnek is nevezik. A személyes identitásnak tovább is bontható: így beszélhetünk nemi identitásról (pl. férfi vagyok, nő vagyok), vagy egy adott munkához tartozó identitásról (pl. tanár vagyok, tanuló vagyok, orvos vagyok).
- **identitás:** egy kultúrához kapcsolódik. Az adott társadalomban, kultúrában, ahol él az ember, hogyan tudja saját magát meghatározni. Nemzeti identitásnak is nevezzük (pl. magyar ember vagyok).

Az identitás mindig valamilyen viselkedésben nyilvánul meg. Ahogyan az ember saját magát értelmezi, aminek tartja magát, úgy viselkedik. Pl. egy magát keresztyénnek tartó ember igyekszik keresztyén módon viselkedni minden helyzetben.

1.3. Az identitással kapcsolatban leggyakrabban felmerülő kérdések

- Ki vagyok én?
- Hogyan tudom saját magam meghatározni?
- Hová, kikhez tartozom?
- Valóban az vagyok, aminek mások mondanak?
- Mennyire vagyok értékes?
- Mi az érték a számomra?
- Melyek azok a szabályok, amelyeket elfogadok, és amelyek alapján élni akarom az életem?

Az identitás megfogalmazása során vannak jellemzők, amelyek adottak. A külső adottságok, a genetikai jellemzők vagy az ember neme olyan egyéni sajátosság, amelyek részben meghatározzák az egyént. Azonban az énkép formálódása során vannak olyan vonatkozások, amelyről mindenki önma-

ga dönthet. Ide tartozik az öltözködés, hogy ki és mit tart fontosnak, vagy követendő mintának.

Vannak, akiknek már egészen fiatalon mindenről kialakult véleményük van. Mások még bizonyos területeken bizonytalanok. Néhányan már jól ismerik magukat, de vannak olyanok is, akik alul- vagy túlértékelik saját magukat.

1.4. A környezet hatása az énképre

A környezetünkben lévő emberek különböző mélységben ismernek bennünket, más-más oldalunkat látják. Az ember érthető módon szeretne minél szebb képet mutatni magáról, minél jobbnak és szerethetőnek tűnni. Az elfogadottság érzése nagyon fontos minden egészségesen élő embernek. Nagyon sok küzdelem kapcsolódhat ahhoz, hogy a környezetünkben mást gondolnak rólunk, mint amilyenek igazából vagyunk, amilyenek gondoljuk magunkat. Különösen fájdalmas, ha kisebb hibáinkat felnagyítja a környezet. Az ember ezért inkább abban a társaságban szeret lenni, ahol olyannak látják őt, amilyenek magát leginkább tartja.

A körülöttünk lévő emberek véleménye, visszajelzései, értékelései nagyban meghatározzák a magunkról alkotott képünket. Amikor a fiatal saját magát szeretné kifejezni, gyakran mintákat követ. Példaképeket keres, akikhez akikhez hasonlítani szeretne. Ha például valaki egy csoporthoz tartozik, akkor a csoportra jellemző tulajdonságokat, viselkedésformákat is gyakran felveszi, a saját viselkedésmódjának a része lesz.

Az énkép mint saját magunkról alkotott belső fényképünk folyamatosan változik a visszajelzések fényében. Torzul vagy épp kitisztul; fényesebb, világosabb vagy éppen sötétebb lesz.

Az énkép egyik legmeghatározóbb része az önbecsülés. Az önbecsülés érzete fontos jelzője annak, ki mennyire működik egészségesen, mennyire ismeri saját magát, mennyire önazonos.

Az önbecsülés minősége, ereje fontos lenyomata a környezetnek. A gyenge önbecsülés mögött mindig felfedezhető egy meghatározó környezet. Vannak olyan családok, esetleg más közösségek, amelyeknek nem érdeke, hogy tagjai minél tisztábban lássák magukat és erősödjének önbecsülésükben. A környezet megerősítheti az embert, de könnyen meg is béklyóztatja. Tarthat igazi tükröt tagjai elé, de torzat is. Különösen elgondolkodtató a helyzet, ha a környezetben lévő emberek teljesen ellentétes dolgokat tartanak valakiről. Azonban érdemes elgondolkozni a legnegatívabb visszajelzéseken is, mert lehet, hogy van igazságtartalmuk.

A legnagyobb segítség mégis az lehet, ha az ember olyan barátságokat ápol, amelyek nem félnek őszintén visszajelzéseket adni, és amelyek tagjai minél több oldalról ismernek bennünket.

Nem mindig ismerjük jól saját magunkat

2. Mit mond Isten Igéje?

Teljesen természetes dolog, hogy az ember meg akarja érteni és definiálni akarja saját magát. Meg akarja érteni az érzéseit, gondolkodását, vágyait, féltelmeit. Az önismeretben való mélyülés életprogram, melyről a Szentírásnak is tanít. Legelőször is az, hogy önmagunk megismerése, és önmagukról alkotott gondolatok szorosan összefüggenek az Isten megismerésével, és az Istentől való gondolkodásmódunkkal.

2.1. Az embert Isten teremtette

A teremtéstörténetben olvashatjuk, hogy Isten az ember a saját képére és hasonlatosságára teremtette. Feladatot adott neki, mely a teremtett világ művelés és őrzése. Ugyanakkor társat is adott Isten az embernek, ezzel közösségbe helyezte. Nemiséget adott neki, férfivá és nővé teremtette (1Móz 1–2). Az identitás alapjait tehát Isten adományozta az embernek. Meghatároz bennünket az, hogy mi a nemünk, milyen családba születtünk, milyen nemzetiségűek, milyen vallásúak vagyunk. A Szentírás arra is felhívja azonban a figyelmet, hogy érdemes minél tisztábban látni őket, elfogadni és hálát adni Istennek ezekért. Akkor is, ha néha felmerül a kérdés: nem lett volna jobb, egyszerűbb, ha máshová születünk. Gondolhatunk azonban arra, hogy Istennek terve van az életünkkel, még a körülményeinkkel is.

2.2. Az ember Isten képmása, aki kapcsolatban lehet Istennel

Isten az embert nem egy teremtményként, hanem a saját képmására teremtette. Saját lelkét adta az embernek, ezzel kiemelte a többi teremtmény közül. A Teremtéstörténetből tudjuk, hogy ez azt jelentette, hogy az ember szabad akaratot, célt, feladatot és lehetőségeket kapott Istentől. Annak ellenére, hogy a bűneset során az ember elveszítette szabad akaratát, és a bűn ennek következményeként jelent meg a világban. Azóta az ember folyamatosan keresheti a kapcsolatot Istennel és saját magával. A Szentírás több helyen is beszél arról, hogy Isten beszélgetőpartnere lehet az ember. Beszél Ádám az Édenkertben Istennel. Az imádságokban később is megszólíthatja Istent az ember.

Isten és az ember szoros és közvetlen kapcsolatban volt a teremtéskor

2.3. Az ember egyszerre bűnös és megváltott

A bűneset következtében az első ember bűnének következményeként megjelent az ún. eredendő bűn a világban. Az ember istenképősége erősen megrongálódott, a bűnbeesés óta minden nemzedék bűnösen születik. Ez azt jelenti, hogy az ember hajlamos az Istentől való eltávolodásra és a rosszra. A bűn következménye az, hogy az ember életének ideje véges, megromlanak a kapcsolatai az embertársaival, jelen van életében a betegség és az emberi gonoszság. Az Újszövetségben Pál apostol fogalmazza meg legegyértelműbben a bűnös emberi magatartást és életet, melyet „óembernek” nevez (Ef

4,22). A bűnös emberhez egy régi, rossz értékrend tartozik, melyet elsősorban az önzés és mások kihasználása irányít.

Viszont Isten már a bűneset után adott az embernek megoldási lehetőséget (1Móz 3,15). Azért küldte el Fiát, Jézus Krisztust, hogy az istenképűséget helyreállítsa. Aki megtér, és hisz Jézus Krisztusban mint Megváltóban, az új élet lehetőségét kapja. A megváltozott életű embert Pál apostol kétféleképpen nevezi: „új teremtésnek” és „újembernek”. Mindkettő ugyanazt jelenti, melyet Pál így fogalmazott meg: *„Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az: a régi elmúlt, és íme: új jött létre.”* (2Kor 5,17) Ez új értékrendet is jelent, melynek a középpontjában Isten akaratának a követése áll. A Szentírásban, az Ószövetségben ez elsősorban az Isten által adott útmutatás, a Tízparancsolat követését jelenti. Az Újszövetségben azonban Jézus ezt a szeretet kettős parancsával foglalta össze: *„Jézus így válaszolt: »Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből.« Ez az első és a nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: »Szeresd felebarátodat, mint magadat.»* (Mt 22,37–39)

A Biblia tehát arról beszél, hogy az ember ellentmondásos lény. Luther Márton szavaival élve: „egyszerre bűnös és megváltott”. Azaz, születésétől fogva bűnös, és a bűnre való hajlam megvan benne, de Jézus által megváltotta és új életre hívta.

Isten kegyelme által hív minden embert

2.4. Az ember értékes: Isten gyermeke

Jézus több alkalommal hangsúlyozta, hogy Isten értékesnek látja az embert (pl. Mt 6,26; Mt 10,31; Mk 2,27). Ennek az értékességnek a kifejeződése az, hogy Isten az embert saját gyermekeként kezeli. Isten megajándékozta az embert: képességeket adott neki, és úgy bánik vele, hogyan a jó szülő a gyermekével (pl. Zsolt 103). Isten ismeri és kimondhatatlanul szereti, ezért végezte el Ő maga a megváltást az ember számára. Identitásunk alapja Isten elfogadó és hívó szeretete lehet, amely mindig lehetőséget biztosít az egészséges fejlődésre.

3. Az önvizsgálat mint az identitás fejlődésének lehetősége

Az ember identitása nem vizsgálható úgy, mint egy belső szerve vagy testrésze. Sokkal inkább a döntéseiben, tetteiben követhető nyomon az, mennyire azonos önmagával, mennyire fejlődik egészségesen. A következő területeket érdemes vizsgálni:

Önazonosság. Az az ember önazonos, aki ismeri és vállalja különböző szerepeit még akkor is, ha azok között olykor feszültség van. Olyan emberi kapcsolatokat kell építeni, amelyekben vállalhatjuk saját magunkat úgy, ahogy vagyunk: erősségeinkkel és gyengeségeinkkel együtt. Az önazonosság része egy értékrend mellett való elköteleződés és a szerint való cselekvés.

Testtudatosság. A saját testünk elfogadása és az arra való odafigyelés fontos jelzője annak, hogy mennyire élünk harmóniában saját magunkkal. A testünk a Szentlélek temploma, felelősséggel tartozunk érte Istennek (1Kor 3,16–17). Az önmagunkra való odafigyelés nem csak a lelkünkkel való foglalkozást foglalja magában.

A jelenben élni. Nem érdemes a múlt vagy a jövő elszalasztott, vagy elszalasztani nem kívánt eseményein aggódni. A jelenben kell, hogy megélje az ember azt, ami éppen történik. Az éli igazán az életét, aki vállalja a saját jelenét minden fájdalmával és örömeivel. Nem az újabb és újabb kalandok vagy kihívások keresése adja az élet szépségét, hanem a jelen megélése.

Felelősségvállalás. Az önbecsüléshez fontos, hogy az egyén teljes felelősséget vállaljon magáért és tetteiért, és ne másokat vagy a körülményeket okolja a kudarcai miatt – ezzel áldozatszerepbe hozva saját magát. Ha tudjuk, kik vagyunk, és azonosak vagyunk saját szerepeinkkel, készek vagyunk vállalni tetteinkért a felelősséget, és változni abban, amiben szükséges.

Kockázatvállalás. A kockázat nem házárdjátékot jelent, hanem olyan kapcsolatok építését, olyan helyzetek kipróbálását, amik nem a megszokott

keretekhez tartoznak. Ha nem állítjuk új kihívások elé magunkat, nem fejlődhetünk igazán. A kockázatvállalásban benne van a kudarc lehetősége is, aminek elhordozását szintén vállalni kell.

Egyedüllét. Az önmagunkkal való kapcsolatra, a magunkkal való belső találkozáásra időt kell hagyni. Tudatosan kell kialakítani az egyedüllét lehetőségét, ami az önreflexió egyedi lehetőségét hordozza magában.

Humor. Az ember önbecsülését mindenképpen erősíti, ha a humor és önirónia segítségével tud saját magára illetve a gondjaira némi távolságból tekinteni.

„Ki vagyok én?” – hangozhat el újra és újra a kérdés. Az embernek élete során újra és újra meg kell fogalmazni erre a hiteles választ. A keresztyén gyülekezetben, testvéri közösségben kaphat bátorítást, megerősítést akkor, amikor elbizonytalanodik saját magában.

1Móz 1–3 • Az ember eredete, a teremtésben elfoglalt helye, eredeti küldetésének megértése kulcsfontosságú lehet számunkra, ha önmagunkat; létünk értelmét keressük. Isten teremtett minket, hogy megismerjük Őt, és Vele és egymással szeretetkapcsolatban éljünk a földön. Az ember életének célja van, Isten pedig a bűneset ellenére sem mond le az emberről, sem arról, hogy értelmes életet élhessünk. Már a bűneset történetében ott van a Szabadító elküldésének ígérete, aki helyreállítja Isten és ember kapcsolatát és az ember belső harmóniáját is.

Zsolt 8 • Az ember istenképű, Isten tulajdona. Isten dicsőségére vagyunk teremtve. Alkotónk törődik velünk, érdekli Őt az életünk. Megtalálhatunk benne válaszokat az ember önmaga felé is feltett kérdésére: kicsoda az ember? Ki vagyok én? Miért élek, mi a célja a létezésemnek?

1Kor 6,9–20 • Az emberi lét célja Isten dicsőítése: meg kell találnunk azt, amivel az életünkben a legjobban szolgálhatjuk Isten dicsőségét. Ez fogja ugyanis szolgálni a mi saját boldogságunkat, boldogulásunkat is. A döntéseinkkel, hivatásunkkal, családi életünkkel, kapcsolatainkkal-mindennel úgy dicsőíthetjük Istent, hogy képességeink és adottságaink szerinti legjobbat nyújtjuk, és törekszünk a szeretetre.

identitás = latin szó, melynek jelentése: önazonosság. Az identitás kialakulása és változásai az ember életének eseményei (életút) alapján vizsgálható leginkább. Központi kérdése: „ki vagyok?” Serdülőkorban és ifjúkorban ez az egyik központi dilemma az egyén számára.

énkép = Azt fejezi ki, hogy az ember mit gondol saját magáról, milyennek látja önmagát. Ez lehet élethű vagy eltúlzott. Ha az egyén saját magát alul- vagy felülértékeli, azt nem valós énképnek nevezzük.

1. Idézzétek föl, mire emlékeztek az etika alapmodulban tanultak kapcsán az önismeret témájából!
2. Készítsen egyénileg mindenki magáról egy bemutatkozást a következő kérdések segítségével: Ki vagyok én? Mit mondanak rólam mások? Mit gondolok saját magamról? Párokban beszéljétek meg részletesen azt, amit elkészítettetek! Ezután osszák meg a csoporttal, amire jutottatok!
3. Mit gondoltok, mennyiben van szabad választásotok abban, hogy hogyan tekintetek önmagatokra? Mennyiben befolyásol titeket a környezet e tekintetben?
4. Beszélgetsetek arról, hogy milyennek is mutatja be a Biblia az embert, és ti hogyan látjátok ehhez képest magatokat!

V. HÁT ÉN IMMÁR MIT VÁLASSZAK?

A pályaválasztás kérdései

A munkával kapcsolatban sokféle gondolkodásmód létezik. Te az alábbiak közül melyik állítással tudsz leginkább azonosulni? Indokold a válaszod!

Dolgozni kell.
Kötelesség.

Dolgozni
szükséges rossz,
túl kell élni...

Csak azért
dolgozik az ember,
hogy minél előbb
nyugdíjba mehessen!

Manapság bolond
az, aki becsületesen
dolgozik! Abból nem
lehet megélni.

Nem kell any-
nyira megszakadni,
engedni kell más is
a munka közelébe
jutni!

Manapság
már nem egy
szakmát választ az
ember. Nagyon sok
mindenhez kell érteni
egyszerre, és mindig
az alkalom szüli a jó
munkát.

A munka
becsület és
tisztesség
dolga!

Nem az szá-
mít, mennyit tanultál,
hanem hogy mennyire vagy
ügyes, és mennyire tudsz jó
munkát találni!

Azért
tanulj,
fiam, hogy
tisztességes
munkát
vállalhass!

Itthon,
Magyarországon már
nem lehet igazán
boldogulni, csak külföldön
érdemes szerencsét próbálni,
főleg amíg az ember
fiatal!

A saját két kezemmel
akarom megszerezni a saját
kenyeremet, nem akarok
rászorulni senkire!

Úgyis
mindig lesz,
aki eltart, minek
erőltessem meg
magam?

Diplomát szerezni fölösleges,
csak idő- és pénzpocsékolás.
Lefeljebb poháralátétnek lehet
majd úgyis használni.

1. A pályaválasztás, mint ifjúkori kérdés

1.1. Megváltozott pályaválasztási feltételek

A felnőttek gyakran felteszik a kérdést az általános iskola és a középiskolai időszak végén: „Mi leszel, ha nagy leszel?”. Kisgyermekként gyakran egyértelmű válaszok is hangzanak rá. Attól függően, hogy a gyermek mi iránt érdeklődik, vagy éppen milyen mintákat lát maga körül, akár felnőttként pályát választani. Ahogy viszont közeledik az igazi döntés ideje, úgy válik egyre nehezebbé a kérdés. Évtizedekkel, évszázadokkal ezelőtt a társadalmi osztály határozta meg, hogy ki, milyen hivatást, munkát választ magának.

Korábban sokkal inkább meghatározta az embert az a közeg, amelybe született. A fiúk legtöbbször édesapjuk szakmáját tanulták ki, és követték a családi hagyományokat. Gazdagabb családokban egyértelmű volt, hogy az utódok lehetőség szerint viszik tovább a családi vállalkozást, az üzletet. A születési sorrend egészen a 18-19. századig meghatározó volt a családban. Az elsőszülött fiú (ha nem volt örökölhető vagyon), gyakran papi pályára ment, a következő pedig katonának. Különböző hagyományok határozták meg egy-egy közösségen belül a munka és hivatás lehetőségeit. A nők legtöbbször nem, vagy csak korlátozott mértékben tanulhattak, leginkább a család és a háztartás teendőit kellett ellátniuk. Európában és Amerikában a 20. század elejétől kezdve a nők is továbbtanulhatnak és hivatást választhatnak maguknak. Ezekből kiindulva is látható, hogy a pályaválasztás kb. 100 éve lett valódi kérdés az emberek többsége számára. Azonban napjainkban, a világ számos részén továbbra sem kérdés, egy fiatal mit szeretne tanulni vagy mire alkalmas. Sokkal inkább a család, illetve a közösség igényeinek megfelelően kezd el dolgozni minél fiatalabb korban, hogy besegítsen a létfenntartásban.

1.2. Tipikus ifjúkori kérdések

Bár a szakemberek nagy része szerint a 17-19 éves kor a legalkalmasabb az életút megtervezésére és a pályaválasztásra, ezt a fiatalok nagy része nem így érzi. Nem mindenkinek van egyértelmű célkitűzése és tudatos terve arra, hogy felnőttként mivel szeretne foglalkozni.

Jó tudatosítani ekkor, hogy a választás lehetőség és ajándék! Nagy lehetőség mindenki számára, akinek megadatik. Ugyanakkor sok szorongás és aggodalom kíséri ezt a döntési szabadságot. Sok fiattól elvárják, hogy válasz-

szon, és határozza el, mit akar kezdeni az életével, miközben ez középiskolás korban elég lehetetlen vállalkozásnak tűnik. A világ oly mértékben változik, hogy lehetetlen megmondani most, milyen munka lesz 10-20 év múlva érdekes, sikeres és kifizető. Nagy kérdés az is, hogy mi alapján válasszon egy ifjú pályát. Mi a hozzá illő hivatás? Hol tudja megtalálni önmagát, miként tudja elérni a céljait, és hogyan tud hasznos tagja lenni a társadalomnak? Ki és hogyan segítheti a választását és döntését?

Sokan tervezik azt, hogy felnőttként álmaik munkahelyén, és a nekik legszimpatikusabb pozícióban dolgoznak majd

1.3. Pályaorientáció és pályaválasztás fogalma

Mit is jelent valójában a pályaválasztás? Rendes esetben nem egy pillanatnyi döntés, amikor az ifjú elhatározza, hogy a középfokú tanulmányai után elmenjen-e dolgozni, esetleg jelentkezzen-e valamilyen egyetemre vagy szakmát tanuljon. Pályaorientáció, azaz tájékozódás előzi meg. A pályaorientáció egy folyamat, aminek részeként a fiatal végiggondolja, mérlegeli azt, hogy mit szeretne a jövőben tenni. Tudatosan megtervezi a jövőjét, abból a szempontból, hogy a céljai elérése érdekében milyen munkát szeretne majd végezni. Ennek az orientációnak az eredménye maga a pályaválasztás. Ami nem biztos, hogy középiskoláskorban egyértelműen egy létező szakmát fog jelenteni.

Talán csak az irányok meghatározását: merre érdemes orientálódnia a fiatalnak, mit és hogyan szeretne majd a jövőben tenni.

1.4. A pályaválasztást meghatározó tényezők

A pszichológusok szerint a pályaválasztási döntés legmegfelelőbb időszaka lélektanilag a kora ifjúkor. A személyiség ekkora eléri azt a szintet, hogy olyan elhatározásokat hozzon, melyek majd a jövőjét, további életét is befolyásolni tudják. Ugyanakkor sok olyan tényező van, ami hatással van egy ifjú jövőképére és terveire, illetve a pályaképére is. Olyan külső és belső tényezők ezek, amelyek hatással vannak a mindennapokra.

A pályaválasztás során többféle hivatásban is megpróbálja az egyén saját magát elképzelni

A család az első ilyen tényező. A szülők és a családtagok által mutatott minták ma is befolyásolóak. Akár azért, mert jó példaként szeretnék az ifjak követni azt (pl. ők is szeretnék egy jónak látott szakmát vagy több diplomát szerezni). De éppen ellenkezőleg is lehetséges: a családban és a környezetben látott rossz tapasztalatok miatt teljesen más irányban kívánnak elindulni. Ma is léteznek családi hagyományok és elvárások, amelyek időszakonként megnehezítik a tanulók egyéni döntését.

A társadalom által közvetített pályakép szintén hatással van a fiatalokra. A munka társadalmi megítélése azonban nem egységes. Vannak ún. „divatszakmák”, amelyekről azt ígérik, hogy az adott hivatásban dolgozók könnyen elhelyezkedhetnek majd, sikeresen és jól fognak élni. Gyakran ezek a pályák sok pénzzel és könnyű kereseti lehetőséggel kecsegtetnek, miközben a hivatás árnyoldalairól kevés szó esik. Vannak ugyanakkor „hiányszakmák” is, amilyen területeken valamilyen ok miatt kevés ember dolgozik. Gyakran a fizikai munkával járó foglalkozások tartoznak ide. Vannak, akik az ilyen pályán dolgozókat lenézik, miközben a fizikai munkások a társadalom számára értékes munkát végeznek. Fiatalként talán a legnagyobb harc pályaválasztás és hivatás keresés kérdésében, hogy mennyire követi az ember az időszerű irányvonalakat, a legkönnyebbnek, vagy épp legnépszerűbbnek tűnő pályákat, ahelyett, hogy saját elhívását keresné képességei és lehetőségei fényében.

A média által sugallt munka- és sikerkép sokakat befolyásol. Természetesen hiteles tájékoztatás is elhangozhat, de sajnos gyakran téves vagy fél útbaigazításokkal, nem valós példaképekkel is találkozhatnak a fiatalok a tömegtájékoztatás során és az internetes oldalakon.

Mi kell tehát ahhoz, hogy egy ember igazán jó döntést hozzon, melyet a későbbiekben nem bán meg? A következőket mindenképpen érdemes végiggondolnia:

a) Reális énkép. Bár tökéletesen nem ismerheti meg önmagát senki, de bármilyen, az egyénre vonatkozó választásnál, így a hivatás választásánál is legelőször saját magát kell megvizsgálnia a fiatalnak. Tisztában kell lennie a saját képességeivel, egyéni adottságaival, a rendelkezésére álló lehetőségekkel. Hiába szeretne például valaki könyvelő lenni, ha nem jó matematikából, és nem szívesen dolgozik a számokkal, vagy éppen híres énekesse válni, ha nincs túlságosan jó énekhangja. A reális énkép azonban nem önmagunk lebecsülését jelenti. Sokkal inkább egy alapos önismeretet, az őszinte szembenézést az embernek magával, megkeresve a saját erősségeket, ugyanakkor a gyengeségeket is.

b) Reális célok kitűzése. Ha valaki ismeri a lehetőségeit, érdemes a jövőjével kapcsolatban azt is végiggondolnia, hogy mit szeretne elérni. Ha az

ember egy célt tűz ki maga elé, akkor meg tudja az eléréséhez szükséges utat is tervezni. Ha azonban csak a jelentkezési lapok kitöltésének a közelgő határideje miatt választ valamit, akkor lehet, hogy később megbánja a döntését.

c) Ismeretek a választható szakmákról és képzési lehetőségekről. A tudatos választáshoz mindenképpen tájékozódásra van szükség a képzés és szakmák területén is. Néhány kérdés a tisztázandó pontokból: Milyen választható szakmák vannak? Melyik egyetemen, főiskolán tanítják a leghatékonyabban azt, ami a fiatalot érdekli? Milyen előzetes ismeretekre van szükség ahhoz, hogy felvételt nyerhessünk a kiválasztott iskolába? Milyen tulajdonságokra, viselkedésformára, képességekre van szükség a választott szakmában?

d) Munkaerőpiaci környezet és lehetőségek. Érdemes figyelembe venni a befolyásoló gazdasági tényezőket is a döntés során, illetve átgondolni a következő kérdéseket: Van-e túlképzés azon a területen? Van-e igény még több szakemberre az adott foglalkozásban? Milyenek az elhelyezkedési lehetőségek? Mi mindennel kell szembesülnie (lehetőségekkel és kihívásokkal) egy ifjúnak, ha az adott szakmában szeretne elhelyezkedni?

2. Mit tanít a Szentírás?

Nincs olyan bibliai Ige, mely azt mondaná meg, hogy az ember milyen munkát válasszon ma, a 21. században. De a Szentírás a jövőkép formálására, pályaválasztásra vonatkoztatva is ad Istentől jövő útmutatást. Ennek a kulcspontjai kerülnek összegzésre a következőkben.

2.1. A munka Istentől kapott feladatunk

A munka a bibliai gondolkodás szerint az ember Istentől kapott feladata. Nem kényszer és büntetés, hanem Istentől adott lehetőség az ember számára. Isten a saját képére teremtette az embert. Az istenképűség egyik jele volt az is, hogy az ember feladatot kapott. Ádám és Éva megbízásként, feladatként kapta a teremtett világ fölötti gondoskodást, az Édenkert művelését és őrzését. Uralkodhat minden teremtményen, kivéve az embertárs fölött, és nagy felelősséget bízott rá Isten (1Móz 2,5.15). A bűnesettel azonban ez is megváltozott. A fáradság, a hiábavalóság, kudarc, értelmetlenség is megjelent a munkához kapcsolódóan a bűneset következményeként (1Móz 3,17). Ugyanakkor viszont a munka lényege nem változott: a Biblia továbbra is az emberi élet természetes velejárójának tartja a munkát. Sőt, a Szentírás elején találkozhatunk az első szakmákkal is: földműves, városépítő, pásztor, kovács, szőlőművelő, építész stb. (1Móz 4) A Biblia könyveit olvasva sok foglalkozással találkoz-

hatunk, melyek során egyértelmű, hogy az ember dolgozik, és munkája által teremt kultúrát és civilizációt. A Példabeszédek és Prédikátor könyve arra is felhívja a figyelmet, hogy az ember tevékenysége nemcsak saját javát szolgálja, hanem ezen keresztül épül a közösség, a társadalom, az emberi kultúra is. Sőt, a Szentírás tud a lustaságról is, amit egyáltalán nem helyesel (Péld 24,30–34). Szorgalmas és becsületes munkára buzdítja az embert több helyen is, melynek eredménye az előrelépés és meggazdagodás (pl. Péld 10,4; Péld 12,24). Ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy bár a munka feladata az emberé, de az áldást Isten adja hozzá (pl. Zsolt 127,1).

Isten az embernek a teremtéskor feladatot adott:
a világ fölött kellett uralkodnia

Az Újszövetségben is ugyanezzel találkozhatunk. Jézus példázataiban gyakran dolgoznak az emberek (pl. a magvető, az utazó kereskedő samaritánus stb.). Jézusról is tudjuk, hogy ács volt (Mk 6,3). A tanítványoknak is volt foglalkozásuk, bár Jézus hívása után nem folytatták azt. Péterről, Andrásról, Jakabról és Jánosról például tudjuk, hogy halászok voltak (Mk 1,16–19). Pál apostol sátorkészítőként dolgozott egy ideig (ApCsel 18,3). Pál a leveleiben több alkalommal is kifejti, hogy a Krisztust követő ember, a keresztyén gyülekezet nem felejtkezhet el a munka fontosságáról és szükségességéről. Sőt, a

munka hiánya az ember jellemére is rossz hatással van (lustaság, restség). Az egész Szentírásban talán a legkeményebben, de egyértelműen a thesszalónikai gyülekezethez írt leveleiben fogalmaz Pál:

„és tartsátok becsületbeli dolognak, hogy csendesen éljete, tegyétek a magatok dolgát, és saját kezetekkel dolgozzatok, ahogyan elrendeltük nektek.” (1Thessz 4,11)

„Mert akkor is, amikor nálatok voltunk, azt parancsoltuk nektek: ha valaki nem akar dolgozni, ne is egyék. Mert halljuk, hogy némelyek tétlenül élnek közöttetek, nem dolgoznak, hanem haszontalan dolgokat művelnek. Az ilyeneknek pedig megparancsoljuk, és a lelkükre kötjük a mi Urunk Jézus Krisztusban, hogy csendben dolgozva, a maguk kenyéréen éljenek.” (2Thessz 3,10–12)

Pál gondolatmenetéből származik az az értelmezés, hogy a keresztyén embernek az élet minden területén fel kell mutatnia azt, hogy ő Krisztushoz tartozik. Azaz, mindenkinek úgy kell végeznie a feladatát, hogy az méltó legyen Istenhez. Ezt a látásmódot vitték tovább a középkori szerzetesrendek, és a bencések jelmondataként vált ismertté az „Imádkozzál és dolgozzál!” (ora et labora) jelige. Ez azt jelenti, hogy a keresztyén ember számára az élet szerves része az Istennel való kapcsolat és a munka is. A munkában is, mint az élet minden területén, lehet keresztyénként viselkedni, ha a munkát nem csupán úgy tekintjük, mint pénzszerzési utat. Úgy kell tekintenünk, mint Istentől kapott feladatot arra, hogy áldássá váljunk a társadalom és a környezet számára.

2.2. Isten mindenkinek adott talentumokat

A fiatalok nagy kérdése, hogy mi a hozzájuk illő feladat? Merre induljanak el? Egyáltalán, mire alkalmasak? Sőt, vannak, akiknek kevés az önbecsülésük. Úgy érzik, hogy Isten nem adott nekik olyan adottságokat, amelyekkel igazán hasznára válhatnak a társadalomnak. A Szentírásból leginkább a talentumok példázata (Mt 25,14–30) vonatkoztatható erre. Itt arról beszél Jézus, hogy a példázatbeli gazda (aki Isten) igen nagy értékű pénzeket, talentumot ajándékozik a szolgáinak. Azaz, Isten képességeket ad az embereknek, amely képességeket az élet során szükséges kamatoztatni. Az ember felelőssége, hogy mit kezd azzal, amit Istentől kapott, hogyan használja a neki adott talentumokat.

2.3. Milyen hivatás lehet kedves Istennek?

Keresztyén fiatakként ez is fontos kérdésként jelenik meg. A választ a Szentírás egyértelműen megadja, mindazok a szakmák, melyek a bibliai értékrend szerinti, tisztességesek, magunk és mások javát, valamint az Isten dicső-

ségét szolgálják. Az azonban nem biztos, hogy a társadalmilag többre tartott hivatások, az ún. „divatszakmák” értékesebbek Isten szemében is. Sőt, a Biblia nem különböztet meg magasabb rangú és nem előkelő munkákat, egyértelműen inkább a munka keresztyén módon való végzését tartja fontosnak. Őt bárhol, bármilyen munkával lehet szolgálni, ami becsületes, és amit az Ő dicsőségére végez az ember. A jól elvégzett munka, az odaadó szolgálat, az áldozatos tanulás, a szorgalom mind-mind az Isten dicsőségét szolgálja. A pályaválasztás során, vagy éppen egy hivatásbeli mélypont idején is az ember kérheti Isten segítségét.

pályaválasztás = Egy folyamat eredménye, mely során az egyén tájékozódik és a lehetősége ismeretében dönt a jövőjét, hivatását illetően.

munka = Az ember Istentől adott feladata, az emberi élet szerves része. Nem büntetés, hanem lehetőség az ember számára. A munka végzése az ember feladata, de az áldás Istentől jön.

Zsolt 12 • „Emberé a munka, Istené az áldás” – áll a zsoltár feliratában. A munkánkkal sok mindent meg tudunk tenni, de hogy tényleg áldás lesz-e azon a munkán, azt Isten dönti el. Ez jó reménység a számunkra, bizalommal lehetünk a munkánk, hivatásunk terén is Isten felé.

Péld 10,4 • A lustaság a szegénység előszobája, a szorgalom pedig jó ki látásokat ad. Nagy igazság ez a Példabeszédek könyvéből: a munkához való hozzáállásunknak mindig megvan a következménye.

1Thessz 3,10–12 és 2Thessz 4,11 • Pál egyértelmű útmutatást ad arra, hogy az Istenben hívő ember életének szerves része a becsületes és a szorgalmas munka.

Mt 25,14–30 • A talentumok példázata arról szól, hogy mindenkinek vannak Istentől kapott képességei, melyeket az élete során használhat.

1. Mit gondolnak a szüleid arról, milyen pályát kellene választanod? Beszéljétek meg a csoportban azt, mennyire áll ez összhangban a saját elképzeléseitekkel!
2. Az iskolában milyen pályaválasztási tanácsadással segítenek neked a jövőd tervezésében, a továbbtanulásban? Mennyire jelent ez tényleg gyakorlati segítséget?
3. Beszéljétek meg kiscsoportokban: miért nehéz döntés a pályaválasztás 17-18 éves korban! Hogyan tekintetek jövőben kilátásaitokra tanulmányok és munka terén?
4. Egyénileg válaszoljatok a következő kérdésekre:
  - a) Mennyire érték a munka otthon?
  - b) Milyen munkát tartanak értékesnek, milyen értéktelennek?
  - c) Milyen foglalkozásúak születek, mit végeztek nagyszületek?
  - d) Mennyire szerették azt csinálni?
  - e) Milyen jövőt szánnak nektek születek; mennyire szólnak bele pályaválasztásotokba?
5. Mit gondolsz, mi az a terület, ahol neked feladatod van, ahol Isten látni szeretne téged az életben? Osszátok meg egymással gondolataitokat!

VI. HÁT ÉN IMMÁR KIT VÁLASSZAK? A párválasztás kérdései

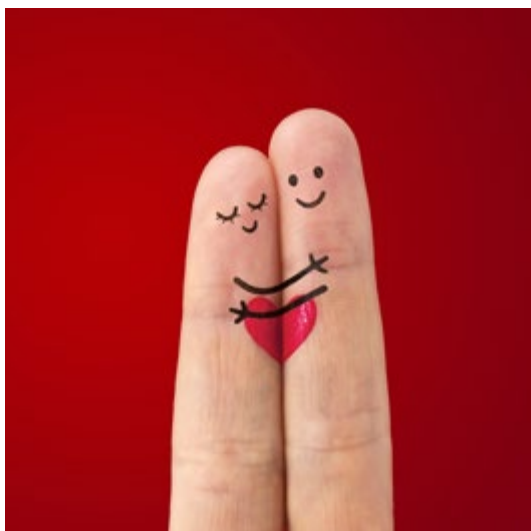

Mit gondolsz az alábbi gondolatsorról?

Válaszd ki azt, amivel egyetértesz, és azt is, amivel nem!

Az, hogy ki kit válasszon magának társul, az ember egyik legmélyebb és legin-timebb döntése. Az ember mégis sok tanácsot kaphat, ha párt szeretne találni. Például nem jó, ha túl nagyok a különbségek, ha túlságosan eltérő az érdeklődése a két félnek. Nem jó, ha nagyon más társadalmi osztályból származik, ha más az anyagi helyzete, és így tovább. Sokan kívülről, „ránézésre” megmondják, ki kihez illik vagy nem illik. Mégis, látszólag esélytelen kapcsolatok működnek jól, és olyanok mennek hamar tönkre, amelyek nagyon szépen indultak.

Miközben a párválasztás magánügy, nagy nyomás alatt vannak a fiatalok ebben a témában. A hormonok tombolnak az emberben, és mindenki vágyik társra, érzelmi biztonságra, intimitásra. Ebben a témában adható sok jó recept, és ott vannak a felnőttek tapasztalatai is. Nem érdemes túl korán elkezdeni párkapcsolatot – mondja a legtöbb felnőtt úgy, mintha teljesen elfelejtették volna, milyen volt tizenévesnek lenni. Ma már egyre fiatalabb korban jó, ha az embernek van valakije, akit „fel tud mutatni”. Néhányan azt gondolják, hogy aki egyedül van, akinek még nem volt senkije, azzal valami baj lehet... A párkapcsolati téren jelentkező nyomás sok csalódáshoz vezet, ami bizonyos szempontból elkerülhetetlen. Aki mindenáron szeretne magának párt, az feltehetően kapcsolni és hibázni is fog.

1. A társkeresés vágya és fő kérdései ifjúkorban

1.1. Szerelmek és kapcsolatok ifjúkorban

Az ember társas lény. Teljesen érthető és normális igény az, hogy társat szeretne mindenki maga mellé, aki megérti, elfogadja és szereti őt. Bár a barátság érzelmek erős forrása minden korosztályban, de ifjúkorban egyre erőteljesebben jelenik meg annak az igénye, hogy szerelemi kötődéseket éljen meg a fiatal. Napjainkban egyre korábbra tolódik az első szerelem, és gyakran ehhez kötődően a szexuális kapcsolat időszaka is, sőt egyre inkább eltolódnak a határok is. A pszichológusok szerint már 12-13 éves korban megjelennek az első párkapcsolati kérdések: pl.: Ki az, aki tetszik? Hogyan keltsük fel a másik nem figyelmét? Hogyan oldjunk meg egy szerelmi gondot? Ifjúkorra a szerelmi kapcsolatok és a nemek közötti kölcsönös érdeklődés élénké válik. Kevés az a fiatal, aki 17-18 éves korára még nem volt szerelemes, vagy nem járt senkivel. A média és a szerelmi történetek által közvetített kép gyakran szintén azt sugallja, hogy az ifjúkor tökéletesen alkalmas arra, hogy kapcsolatokat éljen meg az ember: teljes mélységében, akár több párral is kipróbálva a közös élet lehetőségét.

1.2. A „megváltó” szerelem és az „igazi” eszménye

Már az ókorban is fontos volt ez a téma. **Platón** Lakoma c. művében ír az androgün-mítoszról. E szerint az **androgünek** olyan kétnemű lények voltak, akik a nők és férfiak lelki, szellemi és fizikai tulajdonságait is magukban hordozták. Nagy intellektusú, erős és hatalommal rendelkező lények voltak. A görög főisten, Zeusz, attól tartott, hogy átveszik a világ fölött a hatalmat. Ennek megelőzésére kettéhasította az androgüneket, akik férfivá és nővé „estek” szét. A lelkük és lényük elkeveredett a világban, és a mítosz szerint azóta is a másik felüket, az igazi társukat keresik.

A társkeresés, az igazi megtalálása fontos kérdés napjainkban is. **A szerelem létezik**, de a szerelmes regényekben és filmekben jó néhányszor hamis kép tárul elénk arról, hogyan születik az igazi szerelem, milyen egy jó kapcsolat. Azok a sablonok, amelyekkel a legtöbb forgatókönyvíró dolgozik, inkább csak szórakoztatásra alkalmasak, de elég távol állnak a valóságtól. Jellegzetes szófordulatok és eszményképek az ilyen történetekben a „megváltó szerelem”, melynek lényege, hogy a szerelem hatására mindennek és mindenkinek az élete megváltozik. Akár még a korábban bűnöző és helytelen életet élő férfi

vagy nő is megszelídül, és becsületes állampolgárrá változik. Szintén nagy szerepet kap ezekben a történetekben az igaz szerelem és az „igazi”, a „nagy ő” fogalma. Azt a személyt értik alatta, akitől megváltozik a világ, az ember csak hozzá kötődik és vonzódik. Ezek a férfiak vagy nők, még ha a történet elején kevésbé tűnnek vonzónak és sikeresnek, a végére valóban „nagy ő”-vé válnak. Tehetségesek, szépek, jól öltözöttek. Ugyanakkor a szélsőségek is beleférnek a történetekbe. Úgy tűnik, mintha az élet teljesen megszokott része lenne a fiatalkori szexualitás, kapcsolatok változtatása, szerelmi háromszögek, és egyéb végletek. Gyakran a romantika, a szerelem hamis képét ültetik el a fiatalokban, mely szerint elég csak elég erősen vonzódni egymáshoz, és minden rendben működik. A párkapcsolatok máskor úgy jelennek meg, mint egy eszköz, amit addig kell használni, amíg megfelelően működik. Ha már nem megy jól, akkor ki lehet dobni, le lehet cserélni egy jobbra.

Bár a szerelmi történetekben találhatóak valós és valótlan gondolatok is, ezek gyakran túlzóak, ezekkel szemben érdemes kritikusknak lenni.

2. Isten útmutatása a boldog és egészséges párkapcsolatokhoz

2.1. A Szentírás tanítása a szerelemről és a párkapcsolatokról

Isten Igéje is arra tanít, hogy az ember társas lény. A világ teremtésekor Isten látta, hogy nem jó az embernek egyedül lenni. Ezért hozzá illő társat adott mellé. Ádám, a férfi mellé a nőt, Évát teremtette, majd arra bátorította őket, hogy népesítsék be a földet (1Móz 2,19–25). Míg a teremtéstörténetben nem olvashatunk párkapcsolati összeütközésekről, feszültségekről, a bűneset után sorra találkozhatunk szerelmi problémákkal és kapcsolati nehézségekkel. Megcsalás, házasságtörés, nemi erőszak is található a Biblia egyes történeteiben, melyekről Isten Igéje azt tanítja, hogy ezeket nem helyeselte az Úr. Viszont azt sehol sem olvashatjuk, hogy Isten alapvetően tiltja a párkapcsolatot, tiltja a szexualitást és a szerelmet. Sokkal inkább a helyes sorrendről, illetve az emberhez méltó szerelemről és párkapcsolatról tanít. Sőt, az Ószövetségben egy egész könyv, az Énekek éneke, mely szerelmi dalok gyűjteménye, szól a szerelemről. Ebben helye van az egymásra találás örömeinek, a menyasszony és vőlegény egymáshoz intézett szerelmes szavainak, de a szexuális vágyakozásnak és a várakozásra való intésnek is. Ez is azt mutatja, hogy Istennél helye van a tiszta és megfelelő kapcsolatoknak. Arról is tud az Ige, hogy a szerelem lehet szenvedélyes és tele van vágyakozással, mégis arra tanít, hogy ne rohanjunk bele esztelenül egy kapcsolatba. *„Ne keltsétek, ne ébresszétek föl a szerelmet, amíg nem akarja!”* (Én 2,7)

A Biblia bátorít a társkeresésre, de arra is felhívja a figyelmet, hogy az Isten szerinti kapcsolatban valójában a társak mellett végig jelen van Isten is (Préd 4,7–12). Ő az, akihez oda lehet vinni a kapcsolat örömeit, de a nehézségeit és válsághelyzeteit is.

A párkapcsolat alapjának a Szentírás a szeretetet tartja, mely őszinte, a másik érdekét kereső magatartást jelent. A párkapcsolat lehet öröm, és az emberi intimitás megélésének a területe is (Préd 9,9; Mk 10,7–8). Ugyanakkor a házasságtörést elítéli az Ige (Péld 5,2–5; 2Móz 20,14; Róm 1,23; Kol 3,5). Jézus ennél mélyebbre megy, és azt mondja, hogy nemcsak a házasságtörés, de már maga az a szándék, mely cselekvésre készítet is, téves. Pál apostol is arra tanít leveleiben, hogy a példás, keresztyén életnek a párkapcsolatok terén is jelen kell lennie (Kol 3,18–25; Ef 5,21–33).

2.2. Isten vezetése a párválasztásban

Alapvető kérdés a párválasztásnál, hogy vezetheti-e Isten ebben a kérdésben az embert? Mennyire lehet arra számítani, hogy Isten megmutatja az akaratát, és keresztezi két ember útját, akiket Ő összeillőnek tart? Mivel Isten mindenható, ez neki lehetséges, és aki kitartóan keresi az Ő akaratát és vezetését, bizonyára meg is találhatja azt. Ebben lehet, sőt kell bízni és reménykedni. A gyakorlatban ugyanakkor előfordul, hogy valaki nagyon keresi Isten akaratát, és bizonyosnak érzi magát egy párkapcsolatot illetően, majd idővel kiderül, hogy mégsem találta meg az igazit társa személyében. Az ember, amikor szerelmes, sokszor úgy látja a világot, és a szerelmesét is, ahogyan szeretné, nem pedig tárgyilagosan. Értelmezheti az ember kedve szerint a Bibliát, és beleláthat akár megerősítő üzeneteket egyébként általános üzenetű bibliai történetekbe is. Isten természetesen vezethet egészen közvetlenül két embert a párválasztásban. Emellett a bizonyosság sokszor az érett, egymás kölcsönös elfogadásán alapuló, elkötelezett, hűséges kapcsolat maga.

3. A párkapcsolatok valódi természete

3.1. Hogyan kezdjük tehát neki? Miről is szólnak a kapcsolatok, és miről szól a párválasztás?

Minden ember boldog és működő kapcsolatra vágyik. Az is, aki elvált szülők gyermeke, vagy nem látott még jól működő, hosszú ideig tartó párkapcsolatot. Éppen ezért tűnik valósnak sok fiatal félelme: Mi lesz, ha nem talállok magamnak igazi társat? Mi lesz, ha egyedül maradok? Mi történik, ha igazán nem kellek majd senkinek? Honnan tudom, hogy ő illik hozzám?

Egyáltalán nem biztos azonban, hogy ezek a valódi és legfontosabb kérdések. A párválasztás egyik legfontosabb kérdése, hogy **miért szeretne az ember párt?** Legtöbbször azért, mert vágyik rá, mert szüksége van rá, mert öröme szolgálna a vele való együttlét. És ha a másik ugyanezt gondolja, akkor mindenki azt hiszi, hogy már el is indulhat egy párkapcsolat. A kölcsönös vonzalom azonban még nem elég ok arra, hogy két ember együtt legyen egy párkapcsolatban. Sokan azért magányosak a párkapcsolatukban, vagy azért megy nagyon hamar tönkre a kapcsolat, mert egyszerűen belesodródott a két fél. Nem azt jelenti mindez, hogy a párválasztás érzelemmentes vagy épp érzelemellenes lenne, sokkal inkább azt, hogy nem érdemes kizárólag érzelmi alapon dönteni. A **szexuális kapcsolatok, párkapcsolatok komoly döntést jelentenek**. Elköteleződést valaki mellett. A kezdetük előtt mindenképpen érdemes feltenni a következő kérdéseket:

- Milyen vagyok?
- Milyen a hozzám illő társ?
- Miért vágyom társra?
- Itt van-e az ideje a kapcsolatnak?
- Tudunk-e valóban felelősséget vállalni egymásért a párkapcsolatban?
- Valóban el tudunk-e köteleződni, vagy csak együtt akarunk lenni valakivel?
- Pillanatnyi romantikus érzés hajt, vagy valóban tervem van azzal a másik emberrel?

Jó néhány testi-lelki sérülés, sértődés, megbántás, nem kívánt gyermek, abortusz, tönkrement életút elkerülhető lenne, ha a kapcsolatok kezdete előtt ezeket a kérdéseket mindenki komolyan venné. Természetes az is, hogy az ember hoz rossz döntéseket. Ha a párválasztásban elhamarkodottan dönt valaki, csalódik, sérül vagy sérüléseket okoz, azzal ugyanúgy lehet Istenhez fordulni, mint az élet bármely területével.

Ugyanakkor a várakozó, kereső, kapcsolatokba nem beleugró emberek gyakran teszik fel a kérdést, hogy **mikor érdemes foglalkozni a párválasztással?** Meddig kell várni? Ez annyira egyéni, hogy nehezen adható rá mindent lefedő válasz. Annyi bizonyos, hogy ha az ember idejét, erejének nagy részét lekötik más teendői, és egyszerűen nem jut elég ideje a párkapcsolatra, nincs értelme elkezdni azt. Mivel azonban a párkapcsolat alapvető kiindulópontja a szerelem, ami sokszor eléri az embert akarata ellenére, inkább egy megfontolt nyitottság és várakozás lehet a célravezető: sem a görcsös keresés, sem a merev elzárkózás nem jó.

A Notre Dame előtti lakatfal. A szerelmesek egy-egy lakatot illesztenek a falba, és abban reménykednek, hogy a szerelmük is ilyen tartós lesz. Ez a sok lakat is azt jelzi, milyen sokan szeretnének örök hűséget és boldog párcapcsolatot.

Fiatal pár esküvő után a lakatfal előtt

3.2. Igények és elvárások

Minden kapcsolatban **vannak elvárások** a másik ember felé. Ezek akár pozitív, akár negatív töltetet is adhatnak a kapcsolat számára. Sok félreértés és csalódás származhat abból, hogy a párválasztás során a két fél megvalósíthatatlan igényeket támaszt a másik felé. Vagy túlzottan mintaszerű az egész párkapcsolatról alkotott kép (például hogy sosem fogunk veszekedni, mindenben egyetértünk), vagy a másiknak mindenben tökéletesen meg kell felelnie a párja elvárásainak. Van, aki azért nem talál párra, mert oly magasra teszi a mércét, hogy képtelenség neki megfelelni. Keresi a tökéletesen odaadó társat, akire mindig lehet számítani, aki mindig vonzó és elragadó, és akiben mindig meg lehet bízni. Sok megvalósíthatatlan elvárás jelenhet meg egy párkapcsolatban, ami megnehezíti mindkét fél életét. Ez legtöbbször abban gyökerezik, hogy a párkapcsolatban lévő két félnek eltérőek a kapcsolatról, társról lévő képei és ideáljai, valamint nem megfelelően kötődnek egymáshoz. Az önzés dominál inkább, és kevésbé a másik iránti szeretet kifejezésének szándéka. Vagy túlzottan magához köti a másik embert, vagy nem kötelezi el magát hűségesen a másik mellett.

A párválasztás során komolyan fel kell tenni magunkban a kérdést: „**Mit keresek a másikban?** Mire vágyom, és mit tudok én adni?” A párválasztás hosszú folyamat, lehet, hogy mire valaki megtalálja a párját, több hosszabb-rövidebb kapcsolati kísérleten is túl lesz. A szilárd párkapcsolatra meg kell érni. A kölcsönös odafigyelés, a másik megismerése és megértése hosszú idő alatt történhet meg. Ezért van jelentősége az udvarlásnak. Ha valaki érettebben megy egy párkapcsolatba (azaz minél többet tud saját magáról és társáról), annál szilárdabb lehet a kapcsolata. Az egészséges párkapcsolatoknak egyensúlya van, melyben az elköteleződésnek és ragaszkodásnak kétségtelen jelei látszanak. Aminek mindenképpen meg kell lennie egy párkapcsolatban, ahhoz, hogy az egészséges és tartós lehessen:

- a kölcsönös hűség,
- a másikban való bizalom,
- a közös jövő tervezése,
- az önzetlenség jelenléte,
- őszinteség egymás iránt,
- elköteleződés,
- intimitás,
- kommunikáció.

párkapcsolat = A párkapcsolatban két különböző családi értékkel, örökséggel, kultúrával, férfi és női szerepekkel, értékekkel bíró ember összeérik egy életközösségé, amelyben a két idegen Én egy közös MI-vé válik. Kialakul a közös értékrendszer, a közös életritmus, megszületik a közös cél, amibe az egyén céljai is teret kapnak.

Zsolt 111,10 • A bölcsességre nagy szükség van a jó döntésekhez. Az istenfélelem, a Benne való bizalom a bölcsesség kulcsa. Az az ember tud jó, bölcs döntéseket hozni, aki maga is vezetett, és Isten Igéjének, Lelkének hatása alatt van.

Péld 12,4 és Péld 31,10 • A derék asszonyról többször is szó esik a Példabeszédek könyvében. Értékes, ritka kincsnek említi az Írás. Ugyanígyen kincs a szerető férj, aki gondoskodik családjáról, és egyetértésben, szeretetben él feleségével.

Énekek 2 • A szerelmet fel lehet ébresztetni, fel lehet a szenvedélyt gerjesztetni. Mindenkiben ott szunnyad, akár tud róla, akár nem. Arra figyelmeztet az Énekek énekének írója, hogy idejekorán korán senki ne ébressze fel a szerelmet.

1. Egyénileg válaszoljatok a következő kérdésekre:
  - a) Meséltek-e arról a szüleid / nagyszüleid, hogyan találtak egymásra?
  - b) Milyen tanácsokat adtak neked a téma kapcsán? Mennyire tartod jónak ezeket?
2. Gyűjtsetek ötleteket arról, hogy mitől összeillő egy pár!
3. Beszélgetsetek arról, milyen elvárások nehezíthetik meg a párválasztást!
4. Mit gondolsz a mai családok helyzetéről?

VII. A GYERMEKVÁLLALÁS KÉRDÉSEI

Beszélgessetek arról a csoportban, miért nehéz a gyermekvállalás kérdése ma, milyen kérdések, félelmek kapcsolódhatnak a gyermekvállaláshoz? Mit gondoltok, miért nehéz ma szülőnek lenni?

1. A gyermekvállalás kérdése napjainkban

1.1. Témafelvetés

Sok tanulmány, blog és könyv foglalkozik a gyermekvállalás kérdésével. Ennek oka nemcsak az, hogy a családokat útmutatással lássák el a gyermeknevelés kérdéseivel kapcsolatban. Gyakran hallani, hogy korunkban a családok válságát éli az emberiség. Hasonló gondolatokkal találkozhatunk, mint a következők:

- Kevesebb gyermek születik, idősebb korban vállalnak gyermeket a nők.
- A férfiak nem szeretnék gyereket.
- Ugyanakkor sokat hallhatunk a nem kívánt gyermekek születéséről, tinédzserek terhességéről is.

A pszichológusok is az emberi élet fontos állomásának tartják a várandósságot, a gyermek születését. Nemcsak egy családnak, hanem magának az adott embernek az életére vonatkozóan is. Míg a gyermek megfogadásának a testi oldala jól ismert, addig a lelki tényezőiről sokkal kevesebb szó esik.

Egy gyermek születése felelősséget jelent a szülők számára

1.2. Gyermekvállalás kérdéseinek megváltozása a 21. században

Tudjuk, hogy a gyermekhalandóság elég magas volt az ókorban, de egészen az elmúlt néhány száz évig a modern Európában is. Természetes volt, hogy sok gyermek született egy családban, amelyekből sokszor csak néhány élte meg a felnőttkort. Ez az alaphelyzet meghatározta a nők helyzetét, feladatát is: elsősorban a gyermekszülés, gyermeknevelés és a háztartás körüli feladatokra korlátozódott. Ez az élethivatás kitöltötte egy nő életét. Sokszor ez ugyanolyan kemény fizikai és szellemi erőnlétet igényelt, mint egy munkahelyen történő helytállás. Míg az elmúlt évszázadokban a gyermekvállalás legfontosabb kér-

dése a csecsemőhalandóság csökkentése volt, addig az általános egészségügyi helyzet javulásával ez megváltozott. A népesség is egyre inkább nőtt a 19. század második felétől kezdve. A 20. századra pedig a születésszabályozás és a gyermekvállalás vált komoly kérdéssé. A női egyenjogúsági eszmék előretörésével párhuzamosan megváltozott a gyermekvállalásról való gondolkodás is. A nők egy része már nem tekintette egyetlen feladatának a gyermekek születését, hanem a férfiakhoz hasonlóan tanulmányokat akart folytatni, hivatást akart választani. Sőt, napjainkra már elfogadott életformává vált a szingli lét, melyben gyakran tudatos döntésként jelenik meg a gyermektelenség. Ennek következményei a csökkenő születésszámok.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2012-es statisztikája alapján 1980 óta folyamatosan csökken Magyarország népességének az aránya. Ez azt jelenti, hogy évente többen halnak meg, mint ahány gyermek születik.

	Népesség összlétszáma Magyarországon
1980	10.709.000 fő
2011	9.985.000 fő
2014	9.849.000 fő

Ez a csökkenő tendencia szinte minden fejlett országban megfigyelhető. Ugyanakkor minden 8. másodpercben születik a világban egy gyermek, és minden 12. másodpercben meghal valaki.

Megváltozott az anyaság fogalma is, és a gyermekvállalás egy tudatos döntéssé vált. Olyan döntéssé, amelyet ki-ki saját szempontjai szerint hozhat meg jó belátása szerint.

1.3. Váradós tinik

Egy 2006-os statisztika szerint a világ 15-19 éveseknek 7%-a várt gyermeket. A nem kívánt gyermekeknek közel 60%-a nem született meg. Ez az arány kis mértékben változott csak azóta. Az USA-ban 2013-ban 273.105 gyermek született serdülőkorú szülőktől. Az európai országok közül kiemelkedik Románia, ahol évente 30.000 tinédzser lány vár gyermeket. Az abortuszok aránya megfelel a világ szintű statisztikai aránynak. Hazánkban a várandós tizenévesek számáról nincs statisztika, de egy 2009-es adat szerint a 18 év alatti lányok 3%-a vár gyermeket. Arról nem tudunk, pontosan mennyien tartják meg a gyermeküket, de ugyancsak egy 2009-es tanulmány szerint óránként 6 abortusz történik Magyarországon. Különösen a hátrányos helyzetű vidéke-

ken jellemző a nagyobb számarány. Találkozhatunk azonban olyan tudósítá-
sokkal is, melyek 11-12 éves anyukákról szólnak.

Ezek a statisztikák azt mutatják, hogy a gyermekek születése igenis valós
kérdés ifjúkorban. Sőt, a nem várt és nem tervezett gyermek változásokat,
kríziseket okozhat, elsősorban a lányok életében. A fiúk többsége ekkor még
nem szeretne egy életre szólóan elköteleződni, ezért számukra gyakran te-
herként jelenik meg a kisbaba lehetősége. Ekkor merül fel a terhesség-meg-
szakítás lehetősége is a családokban. Ez azonban egy élet kioltását jelenti, de
komoly testi és lelki terhet ró a nőre is, amely nagyon komoly lelki terhet ró
a nőre, és sok etikai kérdést vet fel, például, hogy ki rendelkezik az élet felett.

2. Mit tanít a Szentírás a gyermekvállalásról?

2.1. A gyermek Isten ajándéka

A bibliai értékrendben a gyermek áldás, ajándék. *„Bizony, az Úr ajándéka a
gyermek, az anyaméh gyümölcse jutalom.”* (Zsolt 127,3) A Szentírás tanítása
szerint Isten áldása a termékenység, az utódok születése, a család. Ez a meg-
maradás záloga. Isten olyan gondviselő, fenntartó Úr, aki az ember megma-
radását az utódok nemzéséhez és felneveléséhez kötötte. Az embernek már a
teremtéskor feladataként adta, hogy szaporodjon és sokasodjon, és betöltse az
egész földet (1Móz 2). A sokasodás ugyanakkor nem önmagában lévő szükség,
hanem az áldás része, a bőség és a jövő ígértét is magában hordozta magában.

A Biblia korában a sok gyermeket Isten különleges áldásának tartották,
míg a gyermektelenséget szomorú dolognak, amit Isten büntetéseként
éltek meg (1Móz 30,23). Ugyanakkor arra is találhatunk példát a történetek-
ben, hogy Isten a meddő, gyermektelen családokat gyermekkel ajándékozta
meg. Így történt Izsák, Sámuel, Sámson és Keresztelő János születésével kap-
csolatban is.

A Szentírás a család természetes részének tekinti a gyermeket, ahol a szü-
lő feladata a gyermek tanítása, nevelése, példa adása. A keresztyén családra
vonatkozóan is olvashatunk útmutatásokat (Kol 3,18–25). Itt Isten egyfor-
mán inti a szülőket és a gyermekeket szeretetre, engedelmességre és a másik
iránt való odafigyelésre is.

A gyermekvállalás témájához szorosan hozzátartozik a 6. és 7. parancsolat
is. A 7. parancsolattal kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a szexualitás Isten
ajándéka, a teremtettségünk része – de a megfelelő helyen és időben, az Istentől
adott párral érdemes megélni. (Ebben a kapcsolatban helye van a gyermeknek
is.) A 6. parancsolat a gyilkosságról szól, melynek a határesetei közé tartozik

minden élet megszakítása. Az abortusz is. Az élet már a fogantatás pillanatától kezdve elkezdődik, tehát az abortusz során egy életet szüntetünk meg.

2.2. Átgondolandó témák

Bár a gyermekvállalás nem kellene, hogy ennek az életkornak a feladata legyen, mégis vannak olyan kérdések, amelyeket már ebben a korban érdemes átgondolnia. Az alábbiakban erről lesz szó.

Egy gyermek születése komoly döntést és elköteleződést igényel

- **A szülői minták hatással vannak az ember szülővé válására.** Az út, ami a szülővé váláshoz vezet, először is saját szülői mintáink megismerésével kezdődik. Ismernünk kell, milyen képet hordozunk magunkban a szüleinkről. Miért vagyunk hálásak velük kapcsolatban? Miért neheztelünk rájuk? Mi az az ő nevelésükből, módszereikből, amivel nem tudunk azonosulni? Mi az, amit hozzájuk hasonlóan szeretnénk majd tenni?

- **A gyermekvállalás egy férfi és egy nő közös ügye.** Nem csak a nők kérdése. Közös a felelőssége és feladata a párnak. Bár a női szerephez jobban kapcsolódik a gyermekvállalás, hiszen a nő hordja ki a gyermeket, ő szüli meg, mégis közösen kell a gyermekről döntenie és a gyermeket vállalnia a párnak.
- **A gyermekvállalás felelősség.** Apává vagy anyává lenni biológiailag nem nehéz. Szülővé válni azonban annál inkább. Mielőtt egy férfi vagy nő szülő lenne, mindenképpen szükséges, hogy a két ember biztos, egymással elköteleződő, működő párkapcsolatban, házassági szövetségben éljen. Egy gyermek életében részt venni, nevelni, formálni és támogatni, ugyanis felelősség. A gyermek segítséget, vezetést, támogatást vár, melyet a szüleinek kell megadnia. A szülőnek kell gondoskodni a testi-lelki fejlődéséről. Többé nem élhet az egyén csak magának, hanem felelősen kell gondoskodnia gyermeke életéről is. A gyermekvállalás előtt mindenképpen fel kell tenni azt a kérdést, hogy felkészültnek érzi-e magát az egyén rá, illetve miben kell még készülnie a gyermekről való gondoskodásra.
- **A gyermeknek igazán helye, az egymás iránt elkötelezett, megbízható** párkapcsolatban van. Olyan kapcsolatban, amelynek van jövője. Ahol a felek elkötelezettek egymás, és a gyermek iránt is. A gyermekvállalásra és a gyermekáldásra tudatosan lehet és kell készülni.

Ézs 49,15 • Az anyai ösztönök talán a legerősebbek az összes közül. Ennél már csak Isten szeretete, ragaszkodása, hűsége erősebb az emberhez.

Zsolt 127,3–5 • Az Úr ajándéka a gyermek. A következő nemzedékek jelenléte mindig a reménység forrása. Van jövője egy olyan közösségnek, ahol születnek gyermekek, és ahol a gyermeket áldásnak tartják.

Péld 22,6 • A gyermek növekedéséhez a nevelésre is szükség van. Az Úr ajándéka a gyermek, és ehhez nagy felelősség is társul. A környezete, a szülei tevékenyen részt vesznek nevelésében, személyiségi kialakulásában. Isten adhat erőt, kegyelmet, bölcsességet, szeretetet a gyermek neveléséhez a szülők számára.

1. Osszátok meg az alábbi QR kód segítségével a világ népességére vonatkozó órát az interneten! Beszélgetsetek az ott látott adatokról!
2. Osszátok meg egymással azt, hogy otthon kivel beszélgettek már a gyermekvállalás kérdéséről! Megosztották-e veletek a szüleitek, hogy titeket hogyan vártak?
3. Gyűjtsétek össze, milyen gondolatok uralják ma a közgondolkodást a gyermekvállalásra vonatkozóan!
4. Alkossatok jeleneteket a gyermekvállalás témájában! Próbáljatok olyan élethelyzeteket megjeleníteni, amiben a következő nehézségek merülnek föl:
  - a) túl fiatalok hozzá;
  - b) már nagyon szeretnének gyermeket, de nem lehet;
  - c) mi lesz az életpályámmal, ha jön a gyerek?
5. Jelezzetek vissza a jelenetek szereplőiként, mit éltetek meg az egyes szerepekben!

VIII. A GIMNÁZIUM UTÁN

Új közösségek, új barátok, új időbeosztás

Beszélgetsek a következő kérdésekről!

- Mi minden változik az ember életében, ha befejezi a középiskolát?
- Milyen terveitek vannak a jövőre nézve?
- Milyen lehetőségei és veszélyei vannak annak, ha az ember felnőttkorba lép?

1. Mi történik a ballagás után?

Az ifjúkorból a felnőttkorba lépő ember különleges időszakot élhet meg. Ma már a felnőttkorba lépés ugyanakkor nem olyan szigorú, mint akár száz évvel ezelőtt. Nem feltétlenül kell a saját lábára állni a fiatal felnőttnek, de mégis megváltozik sok minden körülötte. A változás része például, hogy a fiatal elhagyja a középiskolát, érettségizik. Ezután egyetemre, főiskolára megy, vagy éppen munkába áll. Ezekre a változásokra fel lehet, és fel is kell készülni. Ha az ember új életszakasz előtt áll, felteszi a kérdést: miben lesz mindez más? Előre nehezen lehet megmondani, mikor mi változik, de az biztos, hogy fel kell készülni az ember kapcsolatrendszerének a megváltozására. A szülőkhöz fűződő kapcsolat is változik, a régi barátokkal is meglazulhat a kapcsolat. Eközben az új élethelyzetben új barátságok szövődhetnek. Nagyon nehéz sokszor megtalálni egy új környezetben azokat az

Kalapokat dobnak fel a bizonyítványosztás után a fiatalok

embereket, akikben igazán lehet bízni. Sőt, könnyű belesodródni olyan kapcsolatokba, melyek nincsenek jó hatással az emberre.

Az egyik legnehezebb dolog egy új életszakaszban, hogy új közösségekre is szüksége van az embernek. Egy-egy barátot még lelhet, de jó közösséget, amelyeknek tagjaival lehet hasznosan időt tölteni, szórakozni, töltődni, nagyon nehéz találni. Jellemzően nagyobb városi közegbe kerül az, aki a középiskolai évek után továbbtanul vagy dolgozni megy. Nemritkán külföldön folytatódik az élete, ami még egy idegen kultúrába való beilleszkedés nehézségeit is magában foglalja. Az új körülmények között mindenképpen fontos a közösséghez tartozás, az elköteleződés, mert egy jó közösségben az ember nemcsak feltöltődik és szórakozik, hanem számíthat is másokra akkor, amikor bajban van.

2. Hogyan lehet felkészülni a változásokra?

A változás és állandóság dinamikájában éli az ember az életét. A személyiség is úgy fejlődik, hogy maradnak alapvető jellegzetességek, de folyamatosan változunk, alkalmazkodunk a környezetünkhöz. Egy embernek az adja leginkább az állóképességét, ha szilárd alapokkal rendelkezik saját magára nézve (például biztos az alapvető értékeiben), de eközben képes rugalmasan alkalmazkodni a körülményekhez.

Az alkalmazkodás képessége és a rugalmasság bizonyos embereknek könnyebben megy, de mindenki számára tanulható. Azért fontos alkalmazkodást tanulni és gyakorolni, mert ez tehet képessé egy közösséghez való tartozáshoz, beilleszkedéshez. Ugyanakkor minden alkalmazkodásnak van határa: aki mindig csak alkalmazkodik, és nem ismeri fel és képviseli saját érdekeit, az sodródik, azt kihasználhatják. Az alkalmazkodásban tehát fontos egyensúlyra törekednünk.

3. Mit mond Isten Igéje?

3.1. Az idő a Bibliában

Az idő a történések egymásutániségát kifejező fogalom. Bizonyos értelemben objektív, hiszen mérhető és tervezhető. Másrészt az idő érzékelése nagyon szubjektív dolog. Van, aki ugyanazt a mennyiségű időt nagyon soknak vagy épp kevésnek éli meg. A Bibliában az idő megjelölésére többféle kifejezés is használatos. A múltó időt és az Istentől rendelt lehetőség idejét például külön szóval írja le a Szentírás. Az idő többértű fogalom: egyrészt lineárisan „telik”,

múlik, lejár (ilyen értelemben mérhető). Másrészt mintha lennének „csomópontok”, különleges idők, amikor az ember lehetőséget kap az időben arra, hogy különleges dolgokat tegyen vagy éljen át. Az általános értelemben múlt időben ráadásul minden közösségnek, családnak, egyénnek meg van a saját ritmusa, megvannak a fontos időszakai. Az ember életének korszakai, időszakai sem egyformák. Vannak eseménydúsabb és csendesebb idők is. A Préd 3,1 szerint *„Mindennek megszabott ideje van, megvan az ideje minden dolognak az ég alatt.”* Valóban, ideje van a középkorok kor lezárásának, és egy új esemény, egy új életszakasz kezdetének is. Bátorítást jelenthet azonban az ember számára az a tudat, hogy Isten ezekben az időkben is jelen van.

3.2. Barátság és közösség a Szentírásban

A közösséghez tartozást és a baráti kapcsolatokat a Szentírás is fontosnak tartja. A barátot olyan emberként említi, aki közel áll az egyénhez. Nem rokoni szálak fűzik azonban össze, hanem érzelmi, lelki kapcsolat. Az egyik legszebb példa a Bibliában Dávid és Jónátán barátsága (1Sám 18,1). A Példabeszédek könyve is beszél a barátságról, és azt mondja, hogy igazán testvérré a nyomorúság idején válik. Sőt, a jó barát jó tanácsot ad, és ragaszkodóbb a testvérnél (Péld 17,17; Péld 18,24; Péld 27,9). A Szentírás tud azonban rossz barátokról is, akik rossz irányba terelik az embert. Ezek akár érdekbárátok is lehetnek (pl. Péld 14,20).

Az összekapcsolódó kezek támogatást sugallnak

A barátságon kívül a Biblia nagy hangsúlyt helyez, különösen az Újszövetségben a közösségre. A hívő emberek csoportja olyan közösség lehet, amely támogatja az egyéneket. Ilyen volt például az első gyülekezet is. Valóban, a közösséghez tartozás tartást ad, erőt kaphatunk mások által, és mi is tudunk erőt adni másoknak. Biztonságot jelent ez sok változás és bizonytalanság idején. Sok veszélyt rejt magában, ha valaki csak sodródik, és mindig más társasághoz csapódva tölti a szabadidejét, olyanokkal jár szórakozni, akiket nem is ismer igazán, és akik talán nem is állnának ki érte, ha bajba kerül.

Különösen fontos, hogy keresztyén közösséget keressen, és ehhez a közösséghez tartozzon is egy fiatal, ha új életszakasz kezdődik az életében. Az a lelki támasz, odafigyelés, amit az ember kap a közösségben, nélkülözhetetlen. Egy új kezdet nélkülözhetetlen erőforrása a keresztyén közösségben megélhető testvéri szeretet, az istentiszteleti közösség, az úrvacsorai közösség. Ez minden új között is az állandóságot, biztonságot adhatja az ember számára.

Az igazán jó közösség erősít és támogat

3.3. Az „új” mint Isten által adott lehetőség

A Biblia úgy beszél az „új”-ról, mint a jövő egy fontos eleméről. Az új kiszámíthatatlan is egyben, ami félelmetessé teszi. A keresztyének azonban tudatában lehetnek annak, hogy Isten új cselekvése azonban mindig jót jelen. Isten mivel élő Isten, újat, életet tesz. Miközben tehát a változások között éli az ember az életét, reménykedhet abban, hogy ezek között is Isten állandó és változatlan marad. A változások áldássá lehetnek az életünkben, ha keressük és felismerjük Isten gondviselését, oltalmát mindezek közt. Minden változás kétarcú: a visszafejlődés és fejlődés esélye is benne van. Reménységünk, hogy az új élethelyzetekben Isten velünk van ugyanúgy, ahogy eddig is.

Ézs 43,19 • Az új cselekvés, új dolgok, változások benne vannak Isten tervében. Ő, miközben állandó és örök, szereti a változásokat. Mindig hoz újat az ember életébe. Terveit fokozatosan bontakoztatja ki az ember előtt, és mindig új lehetőségeket, áldásokat hoz elő az életünkben. Tekinthetünk úgy életünk új szakaszaira, mint amelyekben Isten új áldásokat rejtett el, és ahol ugyanúgy velünk lesz, mint az eddigiekben volt.

Préd 3,1–8 • Arról szól az igeszakasz, hogy mindennek megvan az ideje. Ezeket azonban lehet Istennel megélni.

Lk 5,36–38 • Meg van a helye az újnak az ember életében. Az új bor új tömlőbe való; a régi ruhára nem teszünk új foltot. Ebben a példázatban a réginek és az újnak is meg van a helye az életben, de fontos, hogy az új tartalomnak új forma is kell. Az új élethelyzetek új kapcsolati formákat hozhatnak.

Jak 1,17 • Isten személyében, lényében nincs változás. Abban viszont van, ahogy mi megéljük, megértjük Őt és az Ő cselekvését. Jó dolog, hogy az ember életének folyamatos változásai közt is tudhatja, hogy Isten biztos pont az életében, és az Ő hozzánk való hűsége és irgalma nem változik.

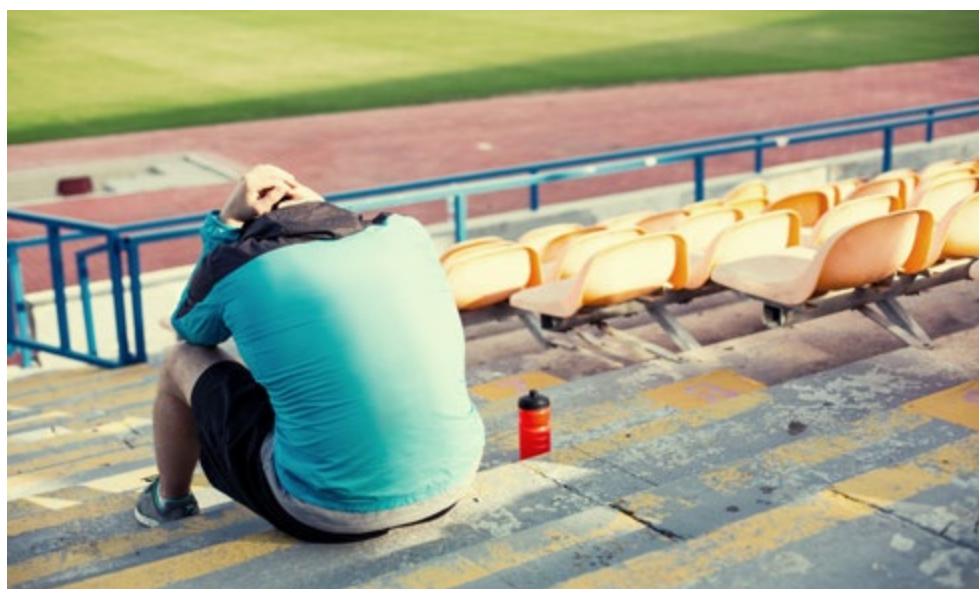

1. Mi jut eszedbe erről a szóról: „új”? Írjátok le egy lapra, aztán olvassátok fel az osztályban! Figyeljétek meg, mennyi közös érzés kapcsolódik a kifejezéshez!
2. Keressetek olyan bibliai személyeket, akik nagy változást éltek meg az életükben! Hogyan élték meg ezeket az adott helyzeteket?
3. Keressétek a válaszokat először egyénileg a következő kérdésekre, majd osszátok meg egymással a csoportban is válaszaitokat!
  - a) Milyen szempontok szerint választok közösséget, barátokat magamnak?
  - b) Mennyire tudok másokat befolyásolni, mennyire vagyok befolyásolható?
  - c) Mennyire érték számomra, hogy keresztyén közösség/barátok vegyenek körül?
  - d) Miért fontos a jó időbeosztás?
  - e) Egyetértesz-e azzal, hogy az idő Isten ajándéka? Miért?

IX. KUDARCOK AZ IFJÚKORBAN

Beszélgetsek arról, hogy vajon ki számít sikeresnek és ki nem? Mit gondoltok, mi tekinthető egyértelmű kudarcnak egy ember életében?

1. A kudarc fogalma és az ifjúkori kudarcok

Az emberek általában sikerre törekcszenek. Egy-egy teljesítetlen feladat, el nem ért cél, rossz élmény kudarcot jelenthet. Maga a szó is egy sikertelen állapotot takar, amikor az ember nem éri el azt, amit szeretne, és ezt negatívan éli meg. Nem egyszerű meghatározni azt, hogy pontosan mi lehet kudarc egy ember életében. A környezet, és az egyén belső érzései nagymértékben meghatározzák azt, mit élünk meg kudarcként, és mit sikerként. A kudarcok a családban és az élet más területein is elérnek minket. A kudarcra való válaszainkat befolyásolja az is, hogy például hányadik gyermekek vagyunk a családban, milyen elvárásokkal vesznek körül minket otthon, mennyi bátorítást kapunk a szüleinktől. Nagyon sok helyzet veszi körül az embert, ami a kudarcokat segíti elő. Például túl sokat vár el valakitől, nem jutalmazza, nem bátorítja. Vagy épp ellenkezőleg: meg sem tanítják arra, mit jelent felelősséget vállalni és teljesíteni. Mindegyik szélsőség megnehezíti az ilyen környezetben felnöve gyermek felnőtt életét.

A kudarcok és próbák, az első igazán nagy pofonok különösen nagy számban érnek akkor, amikor egyre inkább önállósulni próbál az ember. Ezeket nem lehet megspórolni, hanem át kell élni, hogy bölcsesség lehessen a tapasztalatainkból. A fájdalmas kudarcok között is fontos, hogy legyen közösség, ahová az ember tartozhat, és ahol őszintén feltárhatja kudarcait, esendőségét, és ahol támogatást, bátorítást kaphat a nehéz időkben.

A kudarcok okai sokfélék lehetnek.

- A kudarc egyik oka lehet az, hogy az ember eleve elérhetetlen célokat tűz ki maga elé. Éppen ezért fontos a reális, elérhető és teljesíthető célok kitöltése.
- Máskor az eszköztelenség a kudarc oka, hiszen lehet akármilyen elérhető cél valaki előtt, ha nem tudja, hogyan érje el.
- A kudarc része lehet az emberi játszmáknak: konfliktusok esetén sokszor így mutatjuk ki az erőnket és fölényünket: a másiknak mindenképpen veszítenie kell.

Ifjúkorban a leggyakoribb kudarcok a sikertelen felvételi vizsga, sikertelen érettségi, majd később a rosszul sikerült egyetemi vizsgákhoz, nem működő párkapcsolatokhoz vagy éppen az álláskereséshez kapcsolódnak. Bármelyik területen éri rossz tapasztalat az embert, az mindenképpen rossz érzés a számára. Aki kudarcot él át, az tehetetlennek, alkalmatlannak éli meg saját magát, akár a saját létét, személyét tarthatja értéktelennek. Ez azonban nem

igaz így. A kudarc, a hozzá kapcsolódó veszteség és a fájdalom nem tesz alkalmatlanná, de próba elé állít. Egy átélt sikertelenség esetén mindenképpen érdemes a következő kérdéseket feltenni:

- Mi az a cél, amit nem sikerült elérni?
- Mi volt az oka a kudarcnak?
- Mi tanulható a sikertelenségből?
- Hogyan lehet túllépni az adott helyzeten, és megoldást találni rá?

2. Mit mond a Szentírás?

A Bibliában sok olyan történetet olvasunk, ami nem éppen sikertörténet. Kezdhetjük a felsorolást a bűnesetnél, vagy Izráelnek, a választott nép életének eseményeinél. Még a legemelkedettebb, Istenhez legközelebbi pillanatokban is kudarcot vallhat az ember, és megmutatkozik gyarlósága, esendősége, törekénysege. Olyan emberek is átéltek kudarcot a Szentírásban, akik Isten küldöttei voltak. Próféta, akikre nem hallgattak azok, akikhez Isten küldte őket (például Jeremiás). Illés próféta is átéli ezt szolgálata végén: kudarcot vallott, nem úgy alakultak a dolgok, ahogy várta. Annyira elege lett a nehéz helyzetéből, a menekülésből, hogy azt érezte, nincs értelme az életének (1Kir 19,9–18). De gondolhatunk a legerősebbnek tűnő tanítványra, Péterre, aki háromszor is nyilvánosan megtagadja Mesterét, miközben korábban esküdözött, hogy ezt sosem tenné.

A siker és kudarc mai, modern fogalmait máshogy értelmezi a Szentírás. Sokkal fontosabb a bibliai szemléletben, hogy az ember a helyén van-e, és alapvetően rendben van-e az Istennel való kapcsolata? Teológiai oldalról nézve a Biblia nem titkolja, hogy az ember a bűneset miatt egyrészt alapvetően kudarcra ítélt létben él, mivel eredendően bűnös. Mégis, Jézus Krisztusban új utat, új lehetőséget nyitott az embernek.

A mindennapi élet oldaláról pedig azt látjuk, hogy mindazoknak, akik elestek, adott Isten felállási és újrakezdési lehetőséget. Ez történt például Péter apostollal is (Jn 21,13–19).

Tény, hogy nem lehet nehézségektől és kudarcoktól mentes életet élni. Az ember még keresztyénként sem lehet sérthetetlen. Bármennyire is szeretnénk tökéleteseknek lenni, nem sikerül teljesen. Keresztyénként is érhetnek ugyanolyan hatalmas pofonok, mint bárki más.

A lehetőségünk keresztyén emberként egyrészt megtanulhatunk sikert és kudarcot is elhordozni úgy, hogy tudjuk, az életünk Isten kezében van. Másrészt gondolhatunk arra, hogy az Ő gondviselésében élünk, és még a kudarcainkból is származhat hosszú távon valami jó. Istennek ezekkel is terve és

célja van. Természetesen ez egy hosszú folyamat, és sok kérdéssel és kétséggel jár. Olykor azt is érezhetjük, hogy ha Isten tényleg mindenható, és bármit megtehet, akkor a mi életünk kudarcai az Ő kudarcai, hiszen nem segített meg minket. Lehet őszintén elmondani Istennek azt, amit érzünk, akkor is, ha néha ez lázadásnak, perlekedésnek tűnik Vele szemben. És elfogadhatjuk hittel, hogy nem láthatjuk át életünk összefüggéseit teljesen, és nem érthetjük teljesen, mi miért történt velünk, és Isten mit miért engedett meg.

idő = A Bibliában a történeti események egymás után következő voltát érzékeltető és kifejező fogalom. Szentírási értelemben nem absztrakt, nem a végtelenből jövő és a végtelenbe futó vonal, hanem fontosabb a tartalma. Két tipikus kifejezése az Újszövetségben a khronosz és a kairosz. Isten az idő ura is, amit végig hangsúlyoz a Biblia. Ő adja az időszakokat, melyek Isten által válnak alkalmassá is egy-egy eseményre.

kairosz = A tartalma által meghatározott, különleges, valamire alkalmas idő. A Bibliában általában egy-egy különleges dologra szentelt idő.

Zsolt 42 • Az egyik legszebb zsoltár arról, milyen belső vívódások lehetnek az emberben. Csüggedés, bizalom, könnyhullatás; reménység és reménytelenség. Minden élethelyzet, érzés és állapot végén is csak egy dolog kerekedik felül: bízzál Istenben!

Péld 29,25 • Olyan világban élünk, mikor sok mindentől és mindenkitől lehet félni, tartani. A körülmények változása, az emberi gonoszság, vagy akár saját gyengeségeink, korlátaink is riaszthatnak bennünket. Az Úrnál van az oltalom, Ő tud megvédeni, biztonságot adni számunkra.

Ézs 41,10 • Isten bátorító szavaival szól azokhoz, akik Benne bíznak, de elcsüggedtek, erőtlennek érzik magukat. Folyamatosan szükségünk van erre a bátorításra: akkor is, amikor rendben mennek a dolgaink, és kudarcainkban is.

Mt 14,22–33 • A tengeren járás története kiválóan példázza: a Jézusban való hit által a leghetlenebb dolgok is sikerülhetnek az embernek. Persze csak akkor, ha erre Jézus biztatja, ha Ő hívja és oltalmazza az embert.

1. Gyűjtsetek olyan bibliai személyeket, akik jól megküzdöttek a kudarccal, és olyanokat, akik nem így tettek!
2. Te magad hogyan éled meg a sikertelenséget? Beszélgetsetek róla párokbán!
3. Gyűjtsetek össze olyan élethelyzeteket, ahol elképzelhető, hogy sikerek lesztek, vagy kudarcot kell elviselnetek az elkövetkezendő években!
4. Kis csoportokban értelmezzétek azokat az esetleírásokat, amiket tanároktól kaptok! Próbáljátok megérteni, mi volt a kudarc forrása az adott helyzetben! Hogyan lehetett volna elkerülni a kudarcot? Ti mit tennétek az adott „főszereplő” helyében?
5. Beszélgetsetek arról, mit mond a Biblia a kudarc és a siker viszonylagosságáról, és mit jelent áldottnak lenni bibliai értelemben!

X. HÁT ÉN IMMÁR HOGYAN VÁLASSZAK?

Értékrendek és közéleti felelősség

Mit gondolsz, hogyan befolyásolja a keresztyén értékrend a társadalmi felelősséget? A keresztyén embernek részt kell-e venni a közéletben vagy a politikában? És ha igen, akkor hogyan?

1. A keresztyén egyház és a társadalom

A keresztyén egyház a társadalom szerves része. Az egyház létrejötte is emberek között történt. Nyilvános helyen, mindenki számára elérhetően és megtapasztalhatóan alakult meg az első keresztyén gyülekezet, ahová bárki csatlakozhatott. A Jézus Krisztusban való hit egyetemes. A hívők közössége egy nyitott, élő közösség; a társadalom részeként létezett és létezik ma is. Az őskeresztyének ugyanolyan emberek voltak, mint bárki más. Volt hivatásuk, rendelkeztek polgárjoggal egy-egy országban, gyakorolták a jogaikhoz kapcsolódó lehetőségeiket. Élték az életüket, de már a megváltozott értékrendjük mentén. Ez pedig feltűnt a környezetükben, és észrevehették mások a megváltozott életüket. A Szentírás szerint az első gyülekezet tagjai hittek Jézus Krisztusban, és ez megjelent az életükben is. Úgy éltek, hogy „kedvelte őket a nép” (ApCsel 2,41–47).

Az egyház története során, ahogy az evangélium elterjedt a világ különböző részein, eltérő kapcsolat alakult ki az egyházszerkezet és a társadalmi intézmények, az állam között. A történelemben volt példa az állam részéről történő üldözésre, az állam és egyház teljes szétválasztásra és összefonódására is. Az elmúlt évezredek tanulságai alapján kimondható, hogy állam és egyház szétválasztott működése a legegészségesebb, ami nem zárja ki a bizonyos társadalmi kérdésekben való partneri együttműködést, támogató hozzáállást. A keresztyén értékrend közéletben való megjelenése ugyanakkor nem csak állam és egyház viszonyában érhető meg.

2. A keresztyén ember a társadalomban

Jézus azt kérte, hogy tanítványait az Atya ne vegye ki a világból, hanem őrizze meg a gonosztól. Az Istennel való élő közösségben, kapcsolatban a feladatunk az, hogy „só és világosság” legyünk, azaz benne legyünk a világban, és ott éljünk az evangéliumi értékek szerint. Nem lehet kivonni magunkat a világból, nem vonulhatunk az egyház falai mögé, de nem is maradhatunk észrevétlenek, teljesen azonosulva az időszerű világi divathullámokkal, értékrendekkel. A keresztyén ember tudja, hogy magánélete, hivatása és akár közéleti szereplése is Isten oltalma és hatalma alatt áll. Életét a keresztyén értékrendnek rendeli alá. A személyes értékrend, a döntések, az életvezetés, a viselkedés megjelenik a keresztyén ember kapcsolataiban, családjában, baráti és közösségi kapcsolatrendszereiben is. Közösségi életében is nyilvánvalónak kell lennie Krisztushoz tartozásának.

A keresztyén élet megváltozott élet. Megjelenik benne a felelősségvállalás, a szolidaritás, a gyengébbekre, elesettekre való odafigyelés. Mindezek pedig nem csak a szavak szintjén történnek; nem csak hangzatos programok szlogenjei lesznek, hanem mindennapi valóság.

A keresztyén értékrend alapelemei az evangélium alapértékei. Az ember megismerve és elfogadva az evangéliumot visszatükrözi, továbbadja azt, amit maga is tapasztalt és átélt: az Isten szeretetét, irgalmát, megbocsátását, igazságosságát. Az evangélium hatása az emberben kialakuló és megerősödő értékrend, a rendezett emberi kapcsolatok, a folyamatos változásra, jóra való törekvés.

A keresztyén ember közéleti felelőssége első sorban tehát ennek az értékrendnek a megélése a mindennapokban: az iskolában, a munkában, a társadalomban, mely nagy kihívást jelent. A keresztyén ember felelősségének része, hogy értékrendjét, a Biblia igazságát képviseli, elmondja, megosztja másokkal. Akkor is, ha nem kedvező a fogadtatása, vagy ha ez másokkal való nézetkülönbséget eredményez. Mindez persze nem jelent agressziót és a véleménye másokra erőszakolását. A kölcsönös párbeszéd a különböző világnézetű/felekezetű emberek között alapvető emberi igény.

A közélet és a politika időszerű hangulata, felállása gyakran változhat. A keresztyén ember választása mindig a krisztusi értékek és a valódi párbeszéd készség kell, hogy legyen. Nem keresztyén értékrenden alapuló közéleti az a magatartás, ami kirekeszt, ami elnyomja a kisebbséget a többség erejével, vagy akár bomlasztó erőnek használja fel egy kisebbséget elnyomott helyzetét.

A keresztyén ember azért lehet szabad az érdemi párbeszédre és az ezen alapuló érdemi együttműködésre a kisebb-nagyobb közösség érdekében, mert értékrendje biztos, az identitásban stabil, hiszen tudja, ki ő. Ezáltal lehet

nyitott a másakra. Ezért lehet benne a változás szabadsága, és értékrendje által így lehet hatással a környezetére.

A közéleti felelősségünk tehát adott. Az egyháznak, Isten népének őrállói feladata van: el kell fogadni, hogy minden hatalom Istentől van, de figyelmeztetnie kell az aktuális hatalmon lévőket arra, hogy nagy a felelősségük Isten felé (Róm 13,1–7). Elszámolással tartoznak arról, hogyan sáfárcodtak a rájuk bízottakkal, de ez az ő személyes felelősségük Isten előtt.

Zof 2,3 • A próféta idegen népek számára is hirdeti, hogy egyedül Istennél van kegyelem; az Ő törvénye által lehet eljutni a boldogságra, örök életre. Nélküle elveszettség és sötétség van. Isten népének küldetése az evangélium hirdetése minden nemzet számára ma is.

Jn 17,15 • Isten megőrzi az Övéit a világban, ha megmaradnak a vele való kapcsolatban. Nem kell tartani a világtól, Isten nagyobb a gonosz-nál, minden gonoszságnál. Úgy lehetünk jelen a világban, úgy alkotha-tunk véleményt a közéletben, úgy vállalhatunk feladatot, hogy közben tudhatjuk: védelem alatt állunk Isten oldalán.

Róm 13,1–7 • Minden hatalom Istentől van. Istennek tartoznak ezért elszámolással a vezetők. A keresztyén ember felelőssége ettől függetle-nül a társadalmi rendben való keresztyén szempontú részvétel is.

1Thessz 5,15 • A legvelősebb biztatás: törekedjete a jóra. Ne legyetek bosszúállók. Pál tanítása átszöheti munkánkat, felelősségvállalásunkat a világban: ne igazodjunk a világ értékrendjéhez és normáihoz: a jóért fáradozzunk. Helyes célért, megfelelő eszközökkel.

1. Végezzetek felmérést családok, barátaitok körében arról, hogy fontos-e, hogy egy református keresztyén ember hallassa a hangját a köz-életben! Kérjétek meg, hogy érvekkel támasszák alá álláspontjukat!
2. Keressetek olyan vezető beosztású embereket a 20. századi magyar történelemben, akik reformátusok voltak!
3. Készítsetek házi dolgozatot olyan európai politikus, vezető életéről, aki református hitét, értékrendjét nyilvánosan vállalta és képviselte munkájában is!

XI. ITT IS LEHETEK REFORMÁTUS?

Mit is jelent református fiatalnak lenni? Gyűjtsetek csoportmunka során példákat erre!

1. Elköteleződés a felekezet mellett

Mit jelent reformátusnak lenni? Annak, akinek a családja is református, ez természetes. Megtanulta gyermekkorától a szokásokat, ismeri az istentiszteleti rendet, hallott már sok igehirdetést. Érti az „Áldás, békesség!” köszöntés értelmét, talán szereti is használni. Vagy éppen tiltakozik a hit ellen, mivel úgy érzi, hogy számára nehéz ezt megélni. Másoknak, akár idegen vagy ismeretlen is lehet az egyházi közeg.

Az egyházi közegben felnövő fiatal gyakran szembesül a következő kérdéssel: Miért legyek hívő ember? Miért legyek református?

Talán találkozik más keresztyén felekezetekkel, akik első pillantásra kedvesebbek, akiket érdekesebbnek talál, ahol otthonosabban érezheti magát a fiatal. A zene fülbemászóbb lehet más keresztyén felekezetek istentiszteletein. Ott esetleg rugalmasabbak, közvetlenebbek.

A nem egyházi háttérű fiatal pedig a következő kérdéssel találkozhat: Miért ezt válasszam, miért emellett köteleződjem el?

Elképzelhető, hogy nem csak jó tapasztalataink vannak református keresztyén gyülekezetekkel, az intézményes egyházzal, egyházi eseményekkel, esetleg lelkipászorokkal. Ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy református keresztyénnek lenni nem jó dolog.

Érdeemes megvizsgálni, hogy mi az, ami azzal jár, ha valaki református keresztyénnek határozza meg önmagát.

2. Mit jelent reformátusnak lenni?

Arra a kérdésre, hogy mit jelent magyar református keresztyén embernek lenni, különféle válaszok adhatók. Mást mond egy idősebb ember, és mást mond egy fiatal. Mást mond a lelkipásztor, a presbiter, vagy egy nem hívő ember.

A különböző megfogalmazások és megközelítések mellett azonban meghatározhatók közös pontok is. A keresztyén ember, és így a református ember sem tökéletes. Aki komolyan veszi a hitét, az törekszik arra, hogy valóban keresztyén értékrend szerint éljen.

Magyar református keresztyénnek lenni a következőket jelentheti:

- Keresztyénnek lenni annak az elfogadását jelenti, hogy az ember életének zsinórmértéke a Szentírás. Maga az elnevezés is fontos: keresztyén, azaz Krisztushoz tartozó, benne hívő.
- Reformátusnak lenni azt jelenti, hogy az egyén protestáns, kálvini hitelveket vall.
- Magyar reformátusnak lenni pedig azt, hogy magyarnak született, vagy más módon ehhez a nemzethez tartozónak vallja magát.
- A református felekezetű keresztyén ember elfogadja azt, Isten Igéje vezeti az életét.
- Vallja a reformátori örökséget, a sola Scriptura, sola gratia, a sola fide és a solus Christus alapelveit. Azaz: az üdvösség a Szentírásból ismerhető meg, kegyelemből, hit által nyerhető el Krisztus érdeméért.
- A református gondolkodáshoz hozzá tartozik a „Soli Deo gloria” (Egyedül Istené a dicsőség) jelmondat szerinti élet, azaz az Isten dicsőségére való élés. Kálvin János jelmondata volt ez. Ami alapján vallhatjuk, hogy életünket, munkánkat, hivatásunkat, mindennapi dolgainkat is végezhetjük Isten dicsőségére, dicsőíthetjük vele Istent. Ezért lehetünk szabadok használni az Istentől kapott ajándékainkat, lehetőségeinket.
- Református keresztyénként hihetjük, hogy szükségünk van arra, hogy újra és újra készek legyünk megvizsgálni gondolkodásunkat, hitbeli álláspontjainkat, elképzeléseinket a Szentírás alapján.
- A református keresztyén embernek késznek kell lennie, hogy megértse Isten akaratát, és nyitott legyen Isten megismerésére a Szentírás alapján.
- A református keresztyén ember elfogadja a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás tanítását. Közben igyekszik ezek magyarozatát megérteni, üzenetüket a Biblia mérlegén megvizsgálni. A hitvallásaink fontos örökségeink, amelyek segíthetnek a Szentírás megértésében.
- A magyar református örökség része mindaz a lelki és szellemi „tőke”, amit református eleink felhalmoztak. A magyar nép életében, a magyar nyelv fejlődésében nagyon fontos szerepe volt református elődeinknek. Hálásak lehetünk értük Istennek, és büszkék lehetünk rájuk!

Mindezekén túl meghatározó lehet annak az adott református gyülekezetnek a lelki sajátossága is, amiben valaki felnőtt, ahová tartozik vagy tartozott.

3. Fiatalok Isten vonzásában: ifjúsági csoportok és találkozók

A Biblia több olyan emberről beszél, akiket Isten fiatalon hívott el József, Dávid, Jeremiás, Timóteus fontos feladatot kaptak. Valószínűleg nem volt könnyű megélniük fiatalként az életüket Isten ügyének a szolgálatában, de Isten mellettük állt.

Isten Igéje ifjakat és idősebbeket egyaránt megszólít. Azok a fiatalok, akik számára fontos Isten szava, néha küzdenek a hit megélésével a mindennapokban. Éppen ezért a gyülekezetek ifjúsági csoportjai olyan témákkal foglalkoznak, ami egy fiatal számára fontos lehet. Az egyházmegyék, egyházkerületek, de akár az egész Magyarországi Református Egyház is szervez találkozókat. Ezeket fiatalos stílusban, átlélesülve gondolkozhatnak Isten Igéjéről és a hitről együtt a fiatalok. A református egyház legismertebb ifjúsági találkozója a Csillagpont, amely két évente kerül megrendezésre.

Ifjúsági csoport, ahol éppen Isten Igéjével foglalkoznak a fiatalok

Mt 5,13–16 • A föld sója, a világ világossága vagyunk. Lehetünk együtt nagyobb világosság, ha szeretetben, egységben élünk a világban. Van feladatunk, van küldetésünk egyénként és közösségeként is a világban! Ragyognunk kell jó cselekedeteinkkel, keresztyén életvitelünkkel, szeretetünkkel a világban. Ezen keresztül is Isten dicsőségét szolgálhatjuk, Rá mutathatunk életünkkel.

Kol 1,24 • A Krisztus teste az egyház. Jó hozzá tartozni, a részének lenni. Osztozhatunk a szenvedésben és az örömben is. Együtt lehetünk olyanokkal, akik megértenek és elfogadnak bennünket.

1. Keressetek református honlapokat, ifjúsági szervezetek, programok webes megjelenéseit! Melyik az, amelyik igazán tetszik, vagy felkeltette az érdeklődésedet?
2. Okostelefonod segítségével az alábbi QR kódon tájékozódhatsz a Magyarországi Református Egyház ifjúsági szolgálatáról!

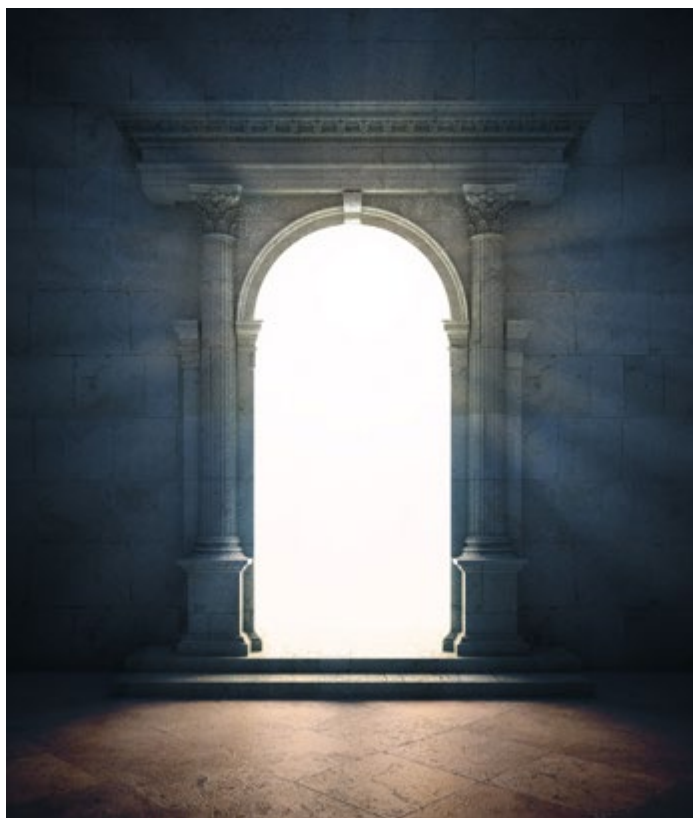

XII. PILLANTÁS A JÖVŐBE: A FELNŐTTKOR SZAKASZAI ÉS FONTOSABB DILEMMÁI

Nem egyszerű dolog a jövővel foglalkozni. Egyrészt jó dolog álmodozni és elképzelni, milyen lesz, másrészt félelmetes lehet a jövő a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság miatt. Azért is nehéz lehet a felnőttkor sorskérdéseivel foglalkozni, mert nagyon időszerűek azok az ifjúkori dilemmák, amik még éppen meghatározhatják egy fiatal életét, gondolatait, érzéseit.

Beszélgessek arról, hogyan képzelitek el magatokat 5 és 10 év múlva! Akár levelet is írhatok későbbi önmagadhoz!

1. Felkészülés a felnőttkorra

A felnőttkorra készülés része az, hogy az ember foglalkozik jelen állapotával, megpróbálja megérteni a jelenlegi helyzetét, harcait, és tervezi a jövőt. Miközben a jövő sok része eléggé kiszámíthatatlan, fel lehet készülni arra, hogy milyen kihívásokkal kell majd szembenézni az elkövetkezendő évtizedekben.

A felnőttkor szakaszaira nézve nehezen fogalmazható meg egységes besztás, hiszen ma már nagyon eltérő módon alakul egy-egy azonos korosztályban élő ember sorsa, életútja. Van, aki 20-as évei elején családot alapít, dolgozni kezd, más még 30-as évei végén is független, tanulmányokat folytat. Nagy általánosságban nevezhetőek csak meg a kategóriák a következőképpen:

- Az ember 20-as évei a tanulásról, munkába állásról szólnak.
- Általában a 30-as éveiben a családalapítás, elköteleződés időszaka következik.
- 30-60 év között a legtöbb felnőtt ember aktív, dolgozik, alkot, gondoskodik a családjáról és önmagáról, aktív része a körülötte lévő közösségnek is. Ezeket a tág időintervallumokat befolyásolhatják, tovább oszthatják olyan életesemények, krízisek, veszteségek, amelyek szükségessé teszik felnőttként is az újratervezést, az egész addigi életvitel, értékrend átgondolását.
- A felnőttkor közepén (40 éves kor körül) a legtöbb ember átesik egy olyan krízisen, melynek során számadást tart magával arról, hogy mit ért el addig és mit kezd a még előtte álló évek kihívásaival, lehetőségeivel.

2. A fiatal felnőttkor kihívásai

A felnőtt élet legtöbb területén jelentkeznek azok a kihívások, amik korábban is megvoltak (ifjúként). Ekkor azonban más nagyságrendben vagy más helyzetben találkozunk velük. Ez azt is jelenti, hogy ha valamivel nem foglalkoztunk, nem harcoltunk meg, azzal később is lehet dolgunk.

A magánélet területén a **párkeresés** kérdése lehet, hogy nem zárul le könnyen, és hosszú idő, mire megnyugtatóan lezárul. Ezután a családalapítás és családfenntartás kérdései lesznek időszerűek. Ennek kapcsán mindazok a gondok jelen lesznek, amelyeket gyerekként átél az ember, csak felnőtt oldalról kell megoldást találni rájuk.

A magánélet másik fontos dilemmája lehet az **egyedüllét** kérdése. Az egyedüllétet értelmezhetjük elhordozandó keresztként vagy épp a függet-

lenség és szabadság áldásaként is. Mindenképpen fontos, hogy az egyedüllét olyan állapot, amelynek megvannak a saját kihívásai, de egyedülállóként is ugyanúgy lehet teljes keresztyén életet élni. Kihívás az egyedüllétben többek között a magány elhordozása, és a beszűkülés, bezárkózás elkerülése.

A **hitünk** felnőttként is fejlődik. Olyan kérdéseket teszünk fel, amik fiatalként talán eszünkbe sem jutottak. Nagyobb távlatból látjuk az életet, árnyaltabban látjuk az embereket. Olyan bibliai igazságok, amiket érteni véltünk, megkérdőjeleződhetnek. Ugyanakkor korábban nem értett dolgok válhatnak világossá. Fontos, hogy a felnőttkori hitbeli krízisek, kérdések idején is legyen körülöttünk megtartó keresztyén közösség, ahol megoszthatjuk harcainkat.

Felnőttként egy református keresztyén gyülekezethez tartozva aktívan kivehetjük részünket a **gyülekezet életéből**, és egyre többet és tudatosabban vállalhatunk szolgálatot a közösségért.

A **célok elérése**, karrierépítés szintén fontos része a felnőtt életnek. Sokan azt gondolják, hogy akkor lesznek valakik, ha minél nagyobb célokat érnek el, ha minél többre viszik. Ez viszont sok áldozatot követel: időben, energiában és sokszor kompromisszumok terén is. A felnőttkori kiteljesedés nagy kérdése, hogy valóban a karriercélok elérése teszi-e boldoggá az embert? Hol van az a határ, ameddig érdemes küzdeni az álmainkért, és hol kell elengedni azokat, mert túl nagy áldozattal járna az elérésük? Emellett a munkára és a családra szánt idő megfelelő beosztása a felnőttkor komoly kihívása. Olyan egyensúly ez, ami folyamatos finomhangolást igényel.

Komoly felnőttkori dilemmákat tartogat a **gyermeknevelés**. Míg arra emlékszünk még, hogy milyen volt gyermekként, ifjúként élni a családban, addig szülői oldalról minden másként fest. Sokszor komoly fejtörést okoz, milyen nevelési módszert kell alkalmazni a gyerekeknél, mi válik hosszú távon a hasznukra.

A felnőttkor nagy lehetősége a szabadság és a kibontakozás, kihívása a felelősségvállalás. Mindkettőhöz útmutatást adhat a keresztyén értékrend, és erőt adhat az Istennel való személyes kapcsolat, a Biblia üzenete, amin ez az értékrend alapszik.

„Amikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy éreztem, mint gyermek, úgy gondolkoztam, mint gyermek; amikor pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat. Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok ismereni, ahogyan engem is megismert az Isten. Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.”

(1Kor 13,11–13)

Zsolt 31,16 • Isten kezében van a sorsunk, Ő tartja kezében életünket. Akármi is vegyen körül, az Ő szava a végső. Nem az ellenségeink, vagy a körülményeink foglyai vagyunk: Isten az, aki őriz és véd bennünket.

Zsolt 39,6 • Az ember élete törékeny, olyan illékony, mint a pára. Rövid ideig látszik, aztán eltűnik. Miközben roppant értékes az emberi élet, a Biblia beszél annak törékenységéről, mulandóságáról is. Mégis gondja van ránk az Istennek, mégis értékesnek tart bennünket.

1Krón 29,12 • Dávid hálaimájában, élete végén bevallja: Istentől jön az erő, a hatalom, az Ő kezében van minden. Ez biztonságot adhat az embernek válságai idején, különböző életszakaszaiban is.

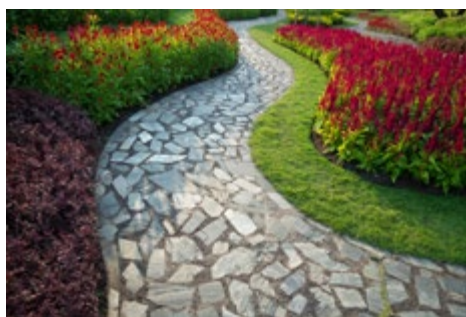

1. Készíts egy rövid imádságot a saját felnőttkorodért! Mit kérnél Istentől, miben áldjon meg, mitől óvjon meg?
2. Miután elkészítettétek az egyéni imákat, készítsétek el együtt a közös imáját a csoportnak úgy, hogy összefűzitek egyéni imáitokat. El is mondhatjátok az egészet közösen!

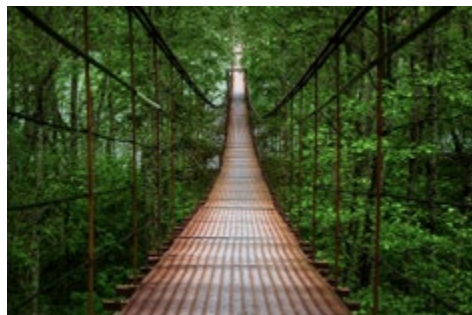
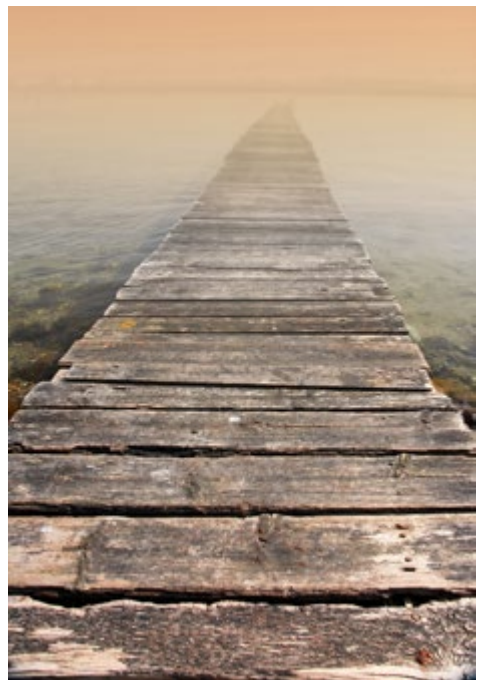
FÜGGELÉK

1. A képek segítségével végezd el az alábbi feladatokat!

- Ha útra kelnél, mi az 5 legfontosabb dolog, amit mindenképpen magaddal vinnél?
- Az alábbi képek közül melyik az, amelyet úgy érzed, hogy szívesen választanál! Választásodat indokold!
- Mennyire használhatók azok a tárgyak a választott úton, amelyeket korábban összeírtál? Mi az, amit kicserélnél?
- Miért mondja ezt Jézus: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csak én általam.*” Jn 4,6

2. Nézd meg a képeket és válaszd ki azt, amelyik számodra kifejezi a következő kapcsolatokat!

- a) Párkapcsolat
- c) Házasság
- e) Gyülekezet

- b) Barátság
- d) Szülő – gyermek kapcsolat
- f) Munkahely

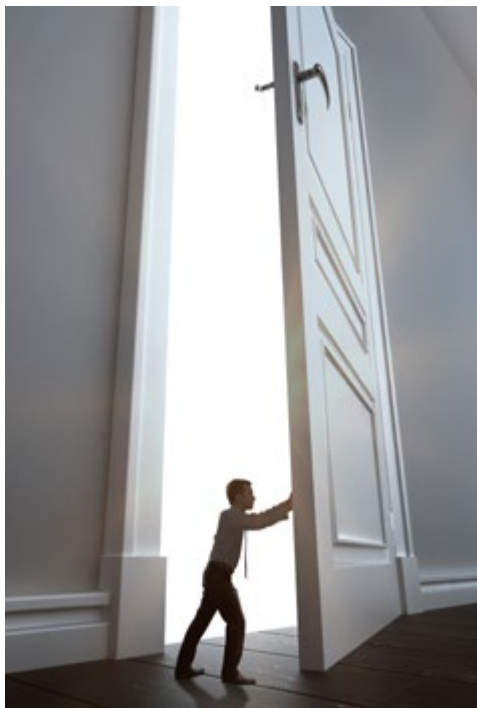

3. Mit gondolsz, milyen lesz a jövőd?

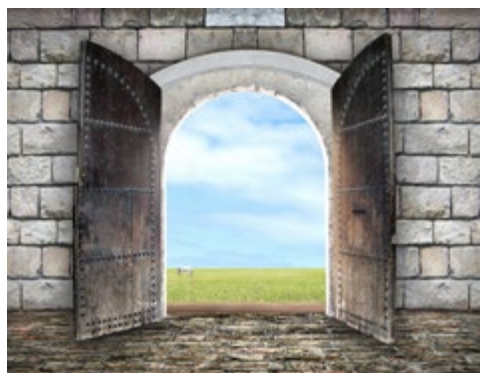
- Válassz egy ajtót, mely szerinted kifejezi azt, hogy milyen jövő áll előtted!
- Ha bármit szabadon megtehetnél, mit szeretnél, milyen ajtó vezessen a jövőd felé?
- Válassz egy kifejező bibliai Igét, ami számodra a jövőképedet jelképezi!

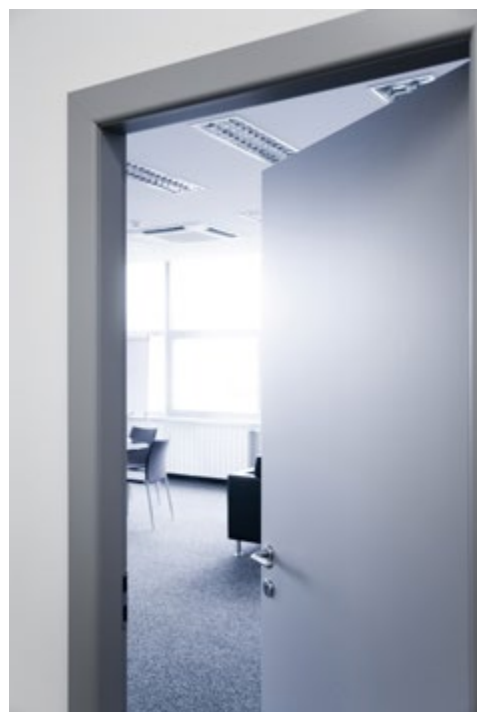

A modultankönyv felhasználása az etika tantárgy kiváltásához hit- és erkölcsstan tartalmakkal

A 2011. évi CXCV. tv. 32.§. 1. j.) pontja lehetőséget ad arra, hogy a középfokú oktatási intézmény 11. évfolyamon az etika tantárgyat református hit- és erkölcsstan tantárggyal váltsa ki abban az esetben, ha a református hit- és erkölcsstan tantervből az adott évre választott tartalmak kompatibilisek a NAT-ban az etikára meghatározott fejlesztési követelményekkel és tartalmakkal.

Az RPI elvégezte a NAT és az MRE Hit- és erkölcsstan kerettanterv (2012) ilyen szempontú elemzését.

Ennek eredményeként a középfokú oktatás során 3 modul alkalmas a NAT etika tantárgyi követelmények tartalmainak lefedésére:

Etika alapmodul, A keresztyén élet alapkérdései. Kódja: RP-009/MC10
Napjaink etikai kérdései, etika kiegészítő modul. Kódja: RP-011/NC13
Az ifjúkor etikai kérdései, etika kiegészítő modul. Kódja: RP-011/NC12

Felelős kiadó: Galsi Árpád

Borítóterv és tördelés: Tibographia Stúdió, www.tibographia.hu

Felelős vezető: Kerti Tibor

Nyomta és kötötte a Dürer Nyomda Kft.

Felelős vezető: Fekete Viktor ügyvezető igazgató

Képek: © www.shutterstock.com

Illusztráció: © Bódi Katalin (19. oldal)

RP-011/NC12

ISBN 978 963 558 304 1

